

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE ȘI GESTIUNEA
AFACERILOR
DEPARTAMENTUL DE CONTABILITATE ȘI AUDIT

FUNDAMENTAREA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL ÎN AUDITUL STATUTAR

Conducător științific:

Prof.univ.dr. Adriana TIRON TUDOR

Doctorand:

Georgeta Ancuța ȘPAN

Cluj-Napoca,

2012

CUPRINSUL REZUMATULUI TEZEI DE DOCTORAT

CUPRINSUL TEZEI DE DOCTORAT	3
INTRODUCERE.....	6
METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE	12
PREZENTAREA SINTETICĂ A CAPITELOR TEZEI DE DOCTORAT	16
CONCLUZII ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII.....	34
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE	41

CUPRINSUI TEZEI DE DOCTORAT

LISTA ABREVIERILOR

LISTA TABELELOR

LISTA FIGURILOR

LISTA GRAFICELOR

INTRODUCERE

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

CAPITOLUL 1. CADRUL CONCEPTUAL ȘI ABORDARE MULTIPROFESIONALĂ A RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

1.2. ANALIZA IMPLICAȚIILOR RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL ÎN CADRUL PROFESIILOR LIBERALE

1.2.1. PROFESIA JURIDICĂ

1.2.2. PROFESIA MEDICALĂ

1.2.3. PROFESIA CONTABILĂ

1.3. MANIFESTAREA PSIHO-PROFESIONALĂ ÎN EXERCITAREA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

1.3.1. TABLOUL ELEMENTELOR DE NATURĂ PROFESIONALĂ IMPLICATE ÎN PROCESUL DECIZIONAL

1.3.2. FACTORI PSIHOLOGICI REGĂSIȚI ÎN EXERCITAREA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

CAPITOLUL 2. DELIMITĂRI PRIVIND STADIUL ACTUAL AL CUNOAȘTERII ÎN SFERA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

2.1. IMAGINE DE ANSAMBLU ASUPRA CERCETĂRILOR PRIVIND PROBLEMATICA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

2.2. SEGMENTAREA LITERATURII DE SPECIALITATE PE DIRECȚIILE ABORDATE

2.2.1. INFORMAȚIA CONTABILĂ-DEBUT AL STUDIILOR DE SPECIALITATE

2.2.2. MEDIUL ENTITĂȚII ÎN PROCESUL DECIZIONAL

2.2.3. "PRELUCRAREA INFORMAȚIILOR UMANE": NOUȚATE ÎN CERCETĂRILE RAȚIONAMENTULUI ȘI ALE PROCESULUI DECIZIONAL

2.2.4. O ALTFEL DE ABORDARE A RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL: IMPLICAȚIILE ELEMENTELOR DE NATURĂ COGNITIV - COMPORTAMENTALĂ

2.2.5. RELAȚIA AUDITOR-ENTITATEA CLIENT-UTILIZATORI EXTERNI

CAPITOLUL 3. PARTICULARITĂȚI ȘI IMPLICAȚII ALE RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL PRIVIND PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE ÎN CADRUL MISIUNILOR DE ASIGURARE

3.1. ÎNCADRAREA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL ÎN CONTEXTUL MISIUNILOR DE ASIGURARE

3.2. STUDIU PRIVIND ROLUL RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL DIN PERSPECTIVA STANDARDELOR INTERNAȚIONALE DE AUDIT

3.2.1. ASPECTE METODOLOGICE ALE STUDIULUI

3.2.2. O PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA MISIUNII DE AUDIT PRIN FILTRUL RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

3.2.2.1. PRIMUL PAS: PLANIFICAREA MISIUNII DE AUDIT

3.2.2.2. ROLUL CONTROLULUI INTERN ÎN DETECTAREA DENATURĂRILOR

3.2.2.3. IMPACTUL RISCULUI DE AUDIT ȘI A PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE ASUPRA DECIZIILOR

3.2.2.4. PROBELE DE AUDIT: BAZĂ A OPINIE DE AUDIT

3.2.2.5. RAPORTUL DE AUDIT: PRODUS FINAL AL MISIUNII AUDITORULUI

3.3. PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE: CEL MAI CONTROVERSAT ELEMENT AL MISIUNII DE AUDIT

3.3.1. ASPECTE DEFINITORII PRIVIND PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE

3.3.1.1. DEFINIȚII ȘI CLARIFICĂRI

3.3.1.2. TIPOLOGIE

3.4. PILONII MISIUNILOR DE ASIGURARE: RISCUL DE AUDIT, PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE ȘI EȘANTION

3.4.1. ASPECTE PRACTICE PRIVIND RISCUL DE AUDIT

3.4.1.1. O APRECIERE CORECTĂ A RISCULUI INERENT

3.4.1.2. EVALUAREA RISCULUI INERENT SPECIFIC

3.4.1.3. METODA DE DETERMINARE A RISCULUI DE CONTROL

3.4.1.4. ROLUL RISCULUI DE DETECTARE ÎN CALCULUL RISCULUI DE AUDIT

3.5. COORDONATE DECIZIONALE REFERITOARE LA NIVELUL PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

3.6. EȘANTIONAREA: ”PUNCTUL SENSIBIL” AL MISIUNILOR DE ASIGURARE

CAPITOLUL 4. DIMENSIUNEA CALITATIVĂ A PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

4.1. REACȚII ALE ORGANISMELOR PROFESIONALE CU PRIVIRE LA ASPECTELE CALITATIVE ALE PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

4.1.1. BULETINUL PERSONALULU I CONTABIL 99

4.1.2. STANDARDUL INTERNAȚIONAL DE AUDIT 450

4.1.3. DECLARAȚIA PRIVIND STANDARDUL DE AUDIT 107

4.1.4. STANDARDUL AUSTRALIAN DE AUDIT 320

4.1.5. STANDARDUL CANADIAN DE AUDIT 41

4.2. CONTROVERSE PRIVIND EMITEREA UNUI CADRU GENERAL REFERITOR LA DETERMINAREA PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

CAPITOLUL 5. DIRECȚII DE CERCETARE ÎN DOMENIUL FACTORILOR DE INFLUENȚĂ AI PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

5.1. CONSIDERAȚII PRIVIND OPINIILE DIN LITERATURA DE SPECIALITATE

5.1.1. ”REGULA DEGETULUI”- AMPRENTĂ A DETERMINĂRII PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

5.1.2. DIVERSITATEA FACTORILOR CALITATIVI ÎN EVOLUȚIA CERCETĂRIILOR ȘTIINȚIFICE

5.2. ANALIZA DESCRIPTIVĂ A STUDIILOR DIN LITERATURA DE SPECIALITATE INTERNAȚIONALĂ

5.2.1. FACTORII CANTITATIVI ÎN DETERMINAREA PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

5.2.2. PALETA FACTORILOR CALITATIVI AI PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

CAPITOLUL 6. STUDIU EMPIRIC PRIVIND IMPLICAȚIILE FACTORILOR CALITATIVI ÎN FUNDAMENTAREA DECIZIILOR REFERITOARE LA PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE

6.1. ASPECTE METODOLOGICE ALE STUDIULUI EMPIRIC

6.2. ANALIZA DESCRIPTIVĂ A EȘANTIONULUI

6.3. FUNDAMENTAREA ȘI DEFINIREA IPOTEZELOR DE LUCRU

6.4. INTERPRETAREA REZULTATELOR OBȚINUTE

6.5. DEZBATERI ȘI PERSPECTIVE PRIVIND STUDIUL EMPIRIC REALIZAT

CONCLUZII ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

ANEXE

CUVINTE CHEIE

Raționament profesional, profesie liberală, calități profesionale, practician, specialist, standarde internaționale de audit, prag de semnificație, riscul de audit, eșantion, metode de determinare a riscului de audit, Ghidul privind Auditul Calității, factori cantitativi ai pragului de semnificație, factori calitativi ai pragului de semnificație.

INTRODUCERE

La începutul oricărui demers științific fiecare cercetător se confruntă cu o stare de necunoscut, întrucât deși înțelege punctul de pornire al cercetării îi este dificil să previzioneze finalitatea activității științifice la care s-a angajat. Aceeași senzație ne încearcă și pe noi în debutul studiului pe care dorim să îl realizăm, conștienți fiind de dificultatea temei alese, precum și de faptul că aceasta nu poate fi epuizată niciodată. Acest lucru ne face, totodată, responsabili de valoarea cu care vom contribui la baza științifică deja creată de către cei care au tratat în cercetările anterioare subiectul atât de controversat al raționamentului profesional. Orice cercetare realizată înseamnă o treaptă în plus pe scară performanței, oferind posibilitatea dezvoltării perspectivei de cercetare.

Problematika raționamentului profesional cunoscută în literatura de specialitate internațională sub denumirea de „*judgment and decision-making process*” (trad. raționament și proces decizional) are un caracter interdisciplinar, fiind tratată în domenii precum: psihologia, medicina, dreptul, contabilitatea etc. Abordarea interdisciplinară a acestui proces îi conferă un grad ridicat de complexitate, fapt relevat și de numărul mare de cercetări din literatura de specialitate care evidențiază diversitatea factorilor care concură la fundamenarea judecății profesionale și a procesului decizional.

Prin demersul nostru științific ne propunem să continuăm cercetarea, rezumându-ne la sfera activității contabile și de audit. Pentru a ajunge, însă, la acest punct este necesară studierea noțiunii de raționament profesional ca și concept general, precum și dintr-o perspectivă multiprofesională pentru a putea identifica elementele generale care definesc și caracterizează procesul de emitere a unor judecăți profesionale.

Aspectele cele mai dezbătute se referă la varietatea mare de factori care concură la realizarea raționamentului sau la opiniile divergente în ceea ce privește abordarea pe bază de principii

sau abordarea pe bază de reguli a acestui proces. Aplicarea unui raționament profesional care pornește de la principii bine conturate oferă o libertate mai mare auditorilor de a își pune în aplicare experiența, cunoștințele, capacitățile și abilitățile dobândite de-a lungul carierei, în timp ce, încorsetarea activității într-un set de reguli stricte împiedică perspectiva unei abordări diversificate, chiar interdisciplinare, a problemei cu care profesioniștii se confruntă.

Rolul și răspunderea auditorilor reprezintă o temă controversată care, în ultimii ani, a generat multe discuții în rândul specialiștilor în domeniu și al analiștilor financiari. Odată cu schimbările economice cauzate de criza mondială ce a „înveninat” întreaga lume, riscurile la care auditorii sunt supuși au crescut și s-au diversificat considerabil. Tendința entităților economice de a cosmetiza rezultatele obținute și de a prezenta o imagine denaturată a situațiilor financiare, contribuie și ea la îngreunarea activității auditorilor în vederea obținerii unei asigurări rezonabile. Aceste atitudini „păcătoase” au la bază dorința exacerbată de îmbogățire, ignorarea managementului riscurilor, neglijarea recomandărilor auditorilor și acapararea unui teritoriu financiar cât mai extins (Horomnea, 2010:9).

Reacția organismelor profesionale din întreaga lume la acest spectacol economic nefericit a constat în modificarea reglementărilor și a standardelor existente în vederea evitării perturbațiilor economice viitoare. Cu toate acestea, standardele profesionale pot fi considerate în continuare ca având un caracter general, auditorilor oferindu-li-se libertatea de a lua decizii și a emite opinii conform raționamentului profesional.

Primul capitol din lucrarea de față este destinat unei radiografii conceptuale și multiprofesionale pentru a surprinde esența noțiunii și a depista principalele însușiri care îi pot fi atribuite. Adicional elementelor ce caracterizează raționamentul profesional, capitolul 1 prezintă și un tablou al principalelor trăsături psiho-profesionale ce caracterizează comportamentul implicat în exercitarea acestui proces.

Studiile din sfera raționamentului profesional și al procesului decizional ocupă un spațiu extins în literatura de specialitate internațională, însă în literatura autohtonă acestea se regăsesc în număr destul de restrâns. Deși acest subiect ridică multe întrebări în rândul auditorilor români, cercetătorii s-au angajat în studii cu caracter general, fără a interfera aspectele teoretice și legislative cu implicația practicienilor în vederea clarificării problemelor constatate. În acest sens, dorim ca prin lucrarea noastră să aducem un plus de valoare cercetărilor naționale axate pe tema raționamentului profesional, realizând un studiu amplu

care să clarifice aspectele teoretice și legislative ale raționamentului profesional, dar și modul în care acesta este perceput și aplicat la nivel practic.

Credibilitatea argumentelor prezentate în demersul științific poate fi amplificată doar prin prezentarea unor dovezi atestate și aprobate cum sunt standardele profesionale ce reglementează activitatea auditorilor sau cercetările din literatura de specialitate. Orice idee corect justificată poate fi considerată ca o informație în plus care contribuie la înțelegerea și cunoașterea profundă a fenomenului analizat. *Capitolul al doilea* al lucrării noastre cuprinde o analiză a literaturii de specialitate care are ca scop identificarea evoluției complexității raționamentului profesional. Mai precis, am urmărit evoluția elementelor care pot fi direct atribuite procesului de exercitarea a judecății profesionale, constatând că acestea au cunoscut o diversificare amplă de la primele studii realizate în anii '60 și până în prezent.

Cunoașterea literaturii de specialitate este un element deosebit de important pentru înțelegerea oricărui fenomen. Demersul nostru asupra literaturii de specialitate include o analiză în dinamică a elementelor dezbătute în studiile științifice și asociate procesului de raționare profesională. Am constatat că între raționamentul profesional și mediul socio-economic există o legătură puternică, demonstrată prin simplitatea prin care era înțeles și aplicat raționamentul profesional în urmă cu mai bine de cinci decenii și complexitatea care îi este atribuită în prezent. Această schimbare este datorată creșterii și dezvoltării mediului economic care, în prezent, a culminat cu această criză economică care a îngreunat activitatea auditorilor de a evalua și certifica situațiile financiare ale entităților auditate.

Analizarea raționamentului profesional doar prin intermediul literaturii de specialitate nu este suficientă. Standardele internaționale de audit (engl. International Standards on Auditing, acronim ISA) oferă și ele o perspectivă pentru înțelegerea fenomenului și creșterea calității misiunilor de asigurare. Am ales, în acest sens, să efectuăm o analiză de conținut asupra normelor profesionale pentru a evidenția rolul și implicațiile procesului în derularea unei misiuni de audit. Mai exact, am identificat cele mai importante activități și decizii ale unei misiuni de audit pentru care, în ISA, se prevede necesitatea exercitării raționamentului. Rezultatele acestei analize sunt prezentate în *al treilea capitol* al lucrării și demonstrează, prin cele 186 de referințe explicite asociate raționamentului profesional, că majoritatea deciziilor dintr-un proces de audit se realizează prin emiterea judecății auditorului. De altfel, analiza

noastră asupra ISA a relevat și caracterul general și interpretabil al standardelor profesionale care sunt lipsite de orice indicații precise sau formule de calcul.

Printre deciziile care ridică probleme majore practicienilor sunt cele legate de evaluarea riscului de audit, stabilirea valorii pragului de semnificație și determinarea eșantionului asupra căruia se vor aplica procedurile de audit. În literatura de specialitate internațională acest lucru este confirmat prin numărul mare de studii care analizează aceste teme. În baza activității practice în audit pe care o desfășurăm de peste patru ani, putem confirma și noi că determinarea nivelului pragului de semnificație necesită o doză mare de raționament profesional, prezentând nenumărate pericole care pot conduce către rezultate eronate cu consecințe grave asupra entităților economice auditate. Pe baza acestor ipoteze, am decis acordarea unei atenții speciale acestei etape și studierea ei în cea de-a doua parte a lucrării noastre.

În vederea înțelegerii pragului de semnificație pornim de la principiul de bază al misiunilor de asigurare potrivit căruia scopul unei misiuni de audit este creșterea gradului de încredere a utilizatorilor în situațiile financiare auditate. Obținerea unui nivel absolut de asigurare cu privire la faptul că situațiile financiare nu conțin denaturări semnificative se poate realiza printr-o verificare completă a acestora, însă acest lucru ar conduce la o creștere majoră a costurilor misiunii. În acest sens, auditorul stabilește pragul de semnificație care reprezintă valoarea de la care o denaturare poate fi considerată semnificativă.

Rolul pragului de semnificație se regăsește pe întreg procesul de audit, mai precis, atât în etapa de planificare și desfășurarea a misiunii, cât și în evaluarea probelor de audit colectate și emiterea raportului cu opinia de audit. Într-un sens mai larg, putem preciza că pragul de semnificație influențează atât modul de alocare a resurselor, precum și gestionarea timpului și a bugetului de care dispune auditorul pentru efectuarea misiunii.

Al treilea capitol continuă cu prezentarea relației dintre pragul de semnificație și alți doi „piloni” ai procesului de audit: riscul și eșantionul de audit.

La nivel național, auditorii aplică atât prevederile ISA, cât și normele naționale prezentate în Ghidul privind Auditul Calității emis de către Camera Auditorilor Financiari din România. Metodele propuse în normele naționale vin să sprijine auditorii în desfășurarea misiunilor, crescând nivelul de obiectivitate al deciziilor. Cu toate acestea, am constatat caracterul orientativ al acestor metode care nu surprind diferențele dintre cazurile generale și cele

particulare ce pot să apară în practica de zi cu zi. Stabilirea coeficienților categoriilor de riscuri se realizează pe principiul ponderii cu valoarea cea mai mare a nivelurilor de risc, fără a se realiza o analiză în detaliu a naturii elementelor auditate și a importanței acestora la nivelul situațiilor financiare. În acest sens, propunem un procedeu de îmbunătățire a metodei de evaluare a riscului care să evidențieze chiar și diferențele cele mai sensibile dintre entitățile auditate.

O altă metodă care necesită modificări de nuanță este una dintre metodele de eșantioane utilizată la scară largă de către practicienii români și anume, metoda de selecție 80/20. Principiul metodei vizează cuprinderea în eșantionul de audit a 80% din elementele cu valori ridicate și 20% elemente selectate în mod aleatoriu din restul populației. Acest mecanism este unul benefic atâta timp cât ține cont de optimul matematic. Având la dispoziție un anumit buget pentru realizarea auditării unei categorii de elemente din situațiile financiare, auditorul trebuie să ia în calcul respectarea optimului matematic pentru stabilirea valorii și componenței eșantionului. Cu ajutorul unui model matematic surprindem condițiile respectării unui echilibrul între bugetul alocat activității și obiectivul obținerii unei asigurări rezonabile care presupune auditarea unui număr cât mai mare de elemente în condițiile unui buget dat.

Trecerea în revistă a câtorva aspecte esențiale despre riscul și eșantionul de audit este urmată de o dezbatere analitică a factorilor calitativi cuprinși în determinarea pragului de semnificație. În cuprinsul *capitolului patru* al prezentei lucrări sunt prezentate „intervenițiile” organismelor profesionale în domeniu ca reacție la efectele financiare grave determinate de utilizarea unor metode strict cantitative în calculul nivelului pragului de semnificație. Astfel, SAB 99, ISA 450, ASA 320 etc sunt câteva din reglementările care prezintă în detaliu posibilitățile de identificare a laturii calitative ale unei denaturări, care deși aparent ne semnificativă din punct de vedere cantitativ, prin prisma elementelor calitative poate avea o relevanță crescută.

Problematika pragului de semnificație în audit a suscitat un număr mare de dezbateri și divergențe, atât în literatura de specialitate (Krogstad și colab., 1984; Libby și Kinney, 2000; Ng și Tan, 2007 etc.), cât și în rândul reprezentanților organismelor profesionale în domeniu (SEC, 1999; IFAC, 2006; AICPA, 2007). Etapa pregătitoare studiului empiric pe care dorim să îl realizăm în ultimul capitol al lucrării o reprezintă analiza literaturii de specialitate care tratează problematica raționamentului profesional. Am acordat o atenție deosebită acestei

părți din lucrarea noastră, realizând o analiză asupra evoluției principalelor studii, asupra factorilor analizați în cadrul studiilor, precum și a metodelor de cercetare abordate. Analizele descriptive au avut scopul de a evidenția evoluția pragului de semnificație de la o abordare strict cantitativă la o abordare dualistă de tip cantitativ-calitativ, în care factorii calitativi au rolul de a ajusta nivelul acestui element atât de important pentru întreaga misiune. Studiul din *capitolul cinci* pune în evidență numărul mare de factori care contribuie la conturarea deciziilor vis-a-vis de nivelul și contextul de la care o denaturare poate fi considerată semnificativă. Importanța majoră îi revine unui factor cantitativ reprezentat de procentul aplicat asupra unui indicator (cel mai frecvent utilizat fiind profitul brut sau net, după caz). Cu timpul, acestei proceduri i s-au mai adăugat și alte elemente de natură etică, socială, comportamentală și chiar psihologică.

Cunoașterea factorilor de influență a reprezentat baza studiului din ultimul capitol al lucrării. Prin aplicarea unui chestionar, format din 8 întrebări închise, am urmărit testarea consensului dintre deciziile auditorilor români privind nivelul pragului de semnificație și elementele identificate în literatura de specialitate care pot fi asociate judecăților emise privind problematica amintită. Ipotezele formulate cuprind o selecție a factorilor pe care am dorit să îi testăm, această selecție fiind necesară întrucât literatura de specialitate prezintă un număr mare de elemente a căror validare printr-un singur studiu ar fi fost practic imposibilă.

Rezultatele studiului din *capitolul șase* sunt, pe de-o parte surprinzătoare pentru noi, deoarece unele dintre ele contravin așteptărilor noastre (ex: asocierea indicatorului profit brut cu sectorul de activitate al entităților), dar pe de altă parte contribuie la creșterea transparenței activității auditorilor financiari activi din România. Contextul și instrumentele statistice utilizate pentru realizarea studiului oferă și ele o notă de credibilitate cercetării întreprinse și, implicit, rezultatelor obținute.

Ideile principale ale lucrării de doctorat „*Fundamentarea raționamentului profesional în auditul statutar*” fiind trasate, considerăm oportună inițierea demersului științific, asumându-ne atât reușitele acestei ample activități, cât și părțile care pot fi îmbunătățite prin cercetări științifice viitoare.

METODOLOGIA CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE

În realizarea oricărui demers științific este necesară utilizarea unor metode și instrumente de cercetare a căror menire este facilitarea procesului de cercetare științifică (Mustață, 2008:13). Calitatea unei cercetări este determinată de metodele și procedeele utilizate, atunci când acestea sunt stabilite în concordanță cu specificul obiectivelor propuse.

În mod curent, lucrările de specialitate definesc metodele de incursiune științifică și construcție a textului unei lucrări ca un drum sau o „cale”, de urmat în activitatea de cercetare pentru îndeplinirea scopurilor, adică pentru informare și formare. Procedeele, tehnicile și instrumentele utilizate în incursiunea științifică sunt componente ale metodei, privite ca elemente de sprijin sau ca modalități concrete de valorificare a acesteia.

Pentru realizarea unei cercetări eficiente este nevoie de folosirea unor metode active care antrenează gândirea, metode care favorizează înțelegerea conceptelor și ideilor, precum și metode care determină realizarea de reflecții critice și judecăți de valoare.

Psihologi precum J. Piaget, Ed. Claparede sau T.V. Kundraevțere au susținut faptul că orice cercetare are ca punct de plecare o întrebare problemă sau o situație problemă. În cazul lucrării noastre, „*Fundamentarea raționamentului profesional în auditul statutar*”, se naște o întrebare a cărei răspuns poate fi găsit doar prin analize, dezbateri și studii multiple. Întrebarea de la care pornim în aventura demersului științific al raționamentului profesional este: *Cum poate fi explicat raționamentul unui profesionist?* Într-o variantă mai elaborată, această întrebare vizează înțelegerea contextului care generează exercitarea raționamentelor, sarcinile pentru care se impune emiterea judecăților, beneficiarul deciziilor și, de ce nu, persoana care aplică raționamentul profesional.

Așa cum am amintit, tema lucrării noastre poate fi analizată din mai multe direcții. Însă, pentru a putea înțelege diversitatea tuturor sensurilor ce pot fi asociate raționamentului profesional este indicată cunoaștere adecvată a conceptului, proveniența și utilitatea acestuia atât la nivel teoretic, cât mai ales în mediul practic.

Prin natura ei, lucrarea de față se înscrie în curentul de cercetare pozitivist completat cu ample abordări interpretativiste, cu elemente critice și opinii personale care se întrepătrund într-un mod armonios pentru a conferi lucrării o notă de originalitate și profesionalism. Calitatea lucrării este asigurată și prin numărul mare de suporturi figurative utilizate, grafice, scheme structurale și tabele a căror menire este facilitarea înțelegerii și însușirii informațiilor

prezentate în cadrul cercetării. Demersul lucrării este unul de tip deductiv, pornind de la aspectele generale ale procesului de raționament profesional și finalizând cu particularizarea acestuia în deciziile privind nivelul pragului de semnificație în misiunile de asigurare.

Referitor la tipologia cercetării abordate putem afirma că avem de-a face, în situația de față, cu o cercetare de tip calitativ (eng. qualitative research) îmbinată cu o cercetare de tip cantitativ (eng. quantitative research). Septimiu Chelcea afirma în legătură cu cercetarea de tip calitativ că este „... o paradigmă în curs de afirmare...”, iar în „...confruntarea cu paradigma predominantă (cercetarea cantitativă), nu se prezintă deplin cristalizată, cu un sistem de concepte coerent și cu un număr însemnat de cercetări exemplare.” (Chelcea S., 2007). Cele două tipuri de cercetare nu sunt în antiteză, ci sunt complementare: un demers științific care va dăinui probei timpului presupune o combinație optimă a metodelor de cercetare în scopul atingerii obiectivelor propuse.

Primul capitol al demersului nostru are ca obiectiv clarificarea aspectelor conceptuale ale raționamentului profesional, proveniența acestuia și elementele ce îl caracterizează. Pentru atingerea acestui obiectiv am apelat la metoda analizei de conținut asupra unui număr important de surse constând în articole științifice și cărți de specialitate din domeniul medical, juridic, contabil și, nu în ultimul rând, psihologic. Cercetarea din primul capitol urmează o direcție transversală prin prisma tehnicilor de observație, comparație și analiză conceptuală utilizate.

Al doilea capitol adâncește cunoștințele pe tema raționamentului profesional și reduce sfera de analiză la domeniul contabil, în speță la audit. Literatura de specialitate a fost valorificată prin prelucrarea ei cu ajutorul analizei, a observației neparticipative și a comparației. Dinamica cercetării literaturii științifice este relevantă în analiza evoluției complexității elementelor care contribuie la formarea judecății profesioniștilor. Sursele utilizate sunt reprezentate în mare parte de articole științifice publicate în jurnale de specialitate din domeniul contabilității și al auditului financiar.

Capitolul al treilea aduce în prim plan pe lângă cercetarea transversală deja cunoscută și pe cea longitudinală. Studiul realizat asupra implicațiilor raționamentului profesional în cuprinsul Standardelor Internaționale de Audit denotă o îmbinare a analizei calitative cu cea cantitativă. Metoda de evaluare a riscului de audit și cea a determinării eșantionului au fost analizate în vederea dezvoltării unor proceduri matematice de creștere a obiectivității, preciziei și

echilibrului acestora. Simularea unor cazuri ipotetice sau exemplificarea unor spețe posibile au la bază cercetarea longitudinală utilizată pentru a spori credibilitatea informațiilor furnizate. Metodologia acestui capitol este completată cu observația neparticipativă, interpretarea datelor și formularea opiniilor personale ale autorului. Pe lângă sursele bibliografice clasice, care în acest caz au fost reprezentate de standardele profesionale în domeniul auditului, autorul a pus în valoare și o mare parte a cunoștințelor acumulate de-a lungul activității practice în audit, precum și obținute de la auditori financiari cu o experiență relevantă, membri ai Camerei Auditorilor Financiari din România.

Cel mai scurt capitol al lucrării, capitolul patru, tratează un punct delicat al temei noastre. De-a lungul timpului a existat un număr mare de reacții vis-a-vis de ideea abordării pragului de semnificație pe baza regulilor sau pe baza principiilor. Până în prezent, în practică se aplică principii generale iar o mare parte din decizii fiind însușite raționamentului profesional. Capitolul patru este unul teoretic, realizat prin metode adecvate precum analiza datelor prezentate în standardele profesionale și interpretarea acestora. Așa cum am menționat, sursele principale ale acestui capitol sunt prevederi legislative emise de organismele profesionale în domeniu, îmbinate cu cărți și articole de specialitate.

O nouă analiză a literaturii de specialitate a făcut obiectul celui de-al cincilea capitol. De această dată, tematica literaturii s-a axat pe pragul de semnificație în audit, în special factorii de influență ai acestui element. Cunoașterea acestor factori reprezintă o activitate premergătoare studiului empiric realizat în ultimul capitol al lucrării. Amploarea studiilor din literatura de specialitate a impus aplicarea combinată a metodelor calitative cu cele cantitative. A fost aplicată metoda analizei de conținut asupra cercetărilor internaționale, sintetizarea principalelor elemente asociate procesului decizional și crearea unei baze de date cu cei mai importanți factorii ai raționamentului profesional. Metoda comparativă a scos în evidență frecvența factorilor cantitativi mult prea utilizați de către cercetătorii în domeniu față de elementele calitative a căror importanță nu poate fi subestimată. Tabelele și graficele realizate în corpul capitolului au rolul de a crea o imagine ce simplifică asimilarea informațiilor transmise prin lucrarea noastră.

Ultimul capitol al lucrării noastre se înscrie în curentul de cercetare pozitivist, constructiv. Scopul studiului din această ultimă parte a fost fructificarea informațiilor dezbătute pe întreg demersul științific, prin testarea modului de exercitare a raționamentului profesional al

auditorilor de la nivelul țării noastre. Instrumentul studiului este chestionarul, conceput în concordanță cu literatura de specialitate și normele profesionale de la nivel național. Rezultatele acestuia au fost prelucrate cu ajutorul unui program statistic, iar datele obținute au fost puse în valoare prin metoda interpretativă. Cercetarea cantitativă realizată mai are la bază analiza comparativă cu caracter transversal și observația neparticipativă. Sursa informațiilor cuprinde o parte a rezultatelor analizei literaturii de specialitate (capitolul 5) și a răspunsurilor subiecților participanți la studiul nostru.

Concluziile și perspectivele cercetării pun în valoare contribuția științifică a autorului prin lucrarea de față, sintetizează rezultatele obținute și conturează direcțiile cercetărilor viitoare. Metoda utilizată pentru expunerea acestor idei este metoda interpretativă.

PREZENTAREA SINTETICĂ A CAPITELOR TEZEI DE DOCTORAT

În continuare vom realiza o scurtă prezentare a conținutului capitolelor tezei de doctorat, a principalelor rezultate obținute și a concluziilor desprinse la finalul cercetării noastre.

CAPITOLUL 1

CADRUL CONCEPTUAL ȘI ABORDARE MULTIPROFESIONALĂ A RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

Problematica care face obiectul tezei de doctorat reprezintă o tradiție în sfera cercetărilor anglosaxone, însă a fost succint analizată în literatura de specialitate de sorginte continentală. La nivel național se resimte, deopotrivă, lipsa dezbaterilor științifice pe tema raționamentului profesional, care dacă ar exista ar contribui semnificativ la îmbunătățirea activității practicienilor care își desfășoară activitatea în cadrul profesiilor liberale.

Comportamentul profesional și implicațiile deciziilor luate de către fiecare profesionist în domeniul în care își desfășoară activitatea a reprezentat subiectul cercetărilor din cadrul multor discipline, precum psihologie, medicină, economie, drept etc. Acest aspect ne conduce cu gândul la faptul că exercitarea judecății profesionale este un proces indispensabil fiecărui domeniu de activitate. Evaluarea calității și corectitudinii raționamentului profesional este o chestiune dificilă în special pentru situația în care, vizând același caz, opiniile profesioniștilor sunt diferite.

Posibilele deficiențe care ar putea să apară la nivelul unui raționament în ceea ce privește profesionistul responsabil se referă la lipsa cunoștințelor, a experienței și abilităților deținute de aceasta. Activitatea, în sine, poate de asemenea să influențeze rezultatele procesului decizional, iar factorii contextuali impun o particularizare a judecății profesionale pe activitatea specifică.

Raționamentul profesional poate fi exercitat de către persoane care au cunoștințele necesare, experiență și atitudine obiectivă pentru a putea lua decizii pe baza faptelor și a circumstanțelor relevante pentru activitatea vizată. Judecata profesioniștilor poate fi diferită în funcție de nivelul de cunoștințe, experiență sau abilități, însă aceste diferențe nu sunt în măsură să sugereze dacă un raționament este corect sau nu. În opinia noastră, este esențială existența mai multor alternative înainte de a lua o decizie finală. Acestea trebuie riguros

documentate, în caz contrar va deveni mult mai dificilă justificarea sau argumentarea deciziei alese.

Raționamentul profesional poate fi permanent îmbunătățit și dezvoltat prin participarea la training-uri specializate, prin lărgirea cunoștințelor pe baza experienței acumulate și printr-o documentare riguroasă. Justificarea deciziilor printr-o documentare adecvată are rolul de a crește calitate și încrederea publicului în raționamentul exercitat.

Luarea unor decizii corecte și oportune implică exercitarea unei gândiri critice din partea profesionistului. Aplicarea raționamentului este un proces reflexiv și autocorectiv care ține cont de cunoștințe, circumstanțe, probe și evidențe, metode și o varietate de criterii și standarde adecvate.

Toate profesiile, indiferent de domeniul pe care îl reprezintă, sunt guvernate de reguli, standarde și principii aplicate în vederea desfășurării în bune condiții a activităților aferente. Caracterul particular al serviciilor și nevoile beneficiarilor de a utiliza cu încredere serviciile furnizate determină existența unor reguli tehnice, etice și morale stricte.

Davis (1992) afirmă că profesioniștii trebuie să ofere decizii și hotărâri competente. Mai mult decât atât, acesta susține că „un inginer fără o gândire inginerească, un avocat fără raționamentul specific unui avocat sau orice alt profesionist fără judecata și gândirea specifică care îl deosebește de ceilalți profesioniști nu ar fi decât un individ incompetent care nu și-ar putea practica profesia în mod onest.”

Ken Trotman (2006), într-un raport privind raționamentul profesional susținut la Universitatea New South Wales, a dezbătut aspecte legate de faptul că în majoritatea profesiilor este cunoscută dificultatea exercitării raționamentului profesional. Trotman aduce argumente în acest sens discutând despre modul de aplicare a judecății în domeniul medical, juridic, de securitate, financiar-contabil sau cel al vânzărilor (marketing). Erorile de raționament pot avea loc în oricare din aceste domenii, fără ca o categorie a profesioniștilor să fie scutită de responsabilități sau să li se solicite o răspundere mai mare decât unei alte categorii de profesioniști. Este menționat, de asemenea, că deși profesioniștii (ca de exemplu auditorii) efectuează misiunile la standardele cele mai înalte este posibil ca aceștia să nu reușească identificarea tuturor fraudelor sau a erorilor, în special în condițiile în care managementul entității depune toate eforturile pentru acoperirea acestor acțiuni.

Printr-o privire de ansamblu asupra informațiilor prezentate în acest subcapitol, putem afirma că pe lângă cunoștințele teoretice aferente unei pregătiri profesionale, este nevoie ca persoana ce își desfășoară activitatea să dețină suficientă experiență, abilități de comunicare și de lucru în echipă, capacitatea de a distinge elementele importante și relevante pentru îndeplinirea atribuțiilor sale și a responsabilității vis-a-vis de sarcinile care îi revin. Manifestarea unei atitudini sceptice și obiective contribuie la exercitarea unui control asupra deciziilor luate și asupra rezultatelor obținute. Îmbinarea calităților și a competențelor profesionale cu cele psihologice au menirea de a oferi soluții corecte, clare și convigătoare pentru beneficiarii serviciilor oferite.

CAPITOLUL 2

DELIMITĂRI PRIVIND STADIUL ACTUAL AL CUNOAȘTERII ÎN SFERA RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL

Rolul studiului asupra literaturii de specialitate într-o cercetare este de a lărgi aria de cunoaștere a temei în vederea înțelegerii domeniului studiat, a dezvoltării capacității de a emite aprecieri, judecăți și interpretări, precum și de a contura elementele de noutate prin intermediul cărora poate contribui la îmbunătățirea cunoașterii științifice în domeniul de cercetare ales.

Cercetările în audit au dezbătut aspecte legate de evaluarea calității raționamentelor auditorilor, descrierea modului de realizare a deciziilor, stabilirea factorilor ce concură la realizarea raționamentului profesional, dezvoltarea și testarea unor teorii axate pe procesele cognitive, identificarea unor metode de îmbunătățire a modului în care auditorii își exercită raționamentul profesional (Libby și colab., 1990; Trotman, 1996; Libby și Luft, 1993 etc).

În urmă cu cinci decenii, mediul socio-economic era mai simplu decât în prezent și, implicit, profesioniștii contabili se confruntau cu operațiuni și tranzacții fără prea multe implicații, pentru gestionarea sau verificarea cărora nu era necesar un raționament complex. Cu timpul, însă, diversificarea ofertei ca răspuns la cerințele atât de variate ale publicului au condus la apariția unor situații mult mai dificile pentru soluționarea cărora este necesară o pregătire continuă și o bună capacitate de raționare.

Cunoașterea mediului entității și a caracteristicilor acestuia au fost cuprinse într-un "trend" de cercetare cunoscut sub denumirea de Brunswik Lens Model (BLM). Acest model a fost

utilizat pe scară largă pentru analizarea și examinarea raționamentului profesional aplicat de diverși specialiști din audit, psihologie și chiar medicină.

Modelul BLM precizează că judecata umană are loc într-un context cu situații incerte bazate pe un set de informații probabilistice și relaționate cu domeniul de interes pentru care individul va exercita propriul raționament (Trotman, 2011).

Influența mediului entității auditate se va resimți în toate deciziile luate de către auditor pe parcursul misiunii desfășurate, întrucât acestea au la bază informațiile provenite din entitate și care, este cu neputință, să nu fie afectate într-o anumită măsură de subiectivismul conducerii sau al celor responsabili de raportarea financiară.

Cercetarea efectuată în perioada anilor 1980 a avut ca obiectiv „prelucrarea informațiilor umane” (eng. „human information processing”). În urma analizei studiilor aferente acestei perioade, putem observa că sintagma se referă la caracteristicile și abilitățile profesionale ale persoanei care exercită raționamentul profesional. Printre variabilele de analiză se numără: experiența și performanța auditorilor (Wright, 1982; Kaplan și Reckers, 1985; Luckett și Hirst, 1989) cunoștințele necesare fundamentării judecății profesionale (Einhorn și Hogarth, 1981; Libby, 1983; Frederick și Libby, 1986) etc.

Vectorii unui raționament profesional eficient sunt reprezentați de un complex de factori precum cunoștințele și pregătirea profesională a auditorului, abilitățile și experiența dezvoltate de-a lungul timpului. Există o relație strânsă între experiența pe care o deține auditorul și misiunea de audit, mai precis specificul sarcinii îndeplinite. Informația utilizată de către auditori și cunoștințele aplicate în desfășurarea unei misiuni poate fi considerată ca provenind din informațiile dobândite în memoria de lungă durată (eng. „long-term memory”). Aceasta este într-o continuă dezvoltare, fiind îmbogățită cu noutățile acumulate pe măsura dobândirii experienței.

Complexitatea raționamentului profesional se datorează faptului că analiza acestuia cuprinde o serie de elemente interdisciplinare. O latură delicată a procesului este reprezentată de factorii de natură psihologică. În fapt, psihologia este un domeniu în care comportamentul și calitățile necesare procesului decizional ocupă un spațiu bogat în literatura de specialitate.

În 1980, Weber a cercetat rolul memoriei în activitatea de evaluare a sistemului de control intern, constatând că memoria este o sursă importantă de informații pentru formularea

deciziilor. În aceleași coordonate se înscrie și studiul realizat de Plumlee (1985) în urma căruia s-a constatat că auditorii sunt nevoiți, deseori, să își reevalueze propria muncă pentru a observa, prin intermediul memoriei, influența informațiilor cunoscute și parcurse anterior momentului decizional. Rezultatele au demonstrat că auditorii au tendința de a păstra o opinie anterior formulată, întrucât efectul ordinii în care sunt primite informațiile este destul de important asupra percepției auditorilor.

Factorii euristici și prejudecățile (tiparele) existente în audit sunt, în aparență, elemente lipsite de importanță, însă cercetările din literatură demonstrează contrariul. Încă din 1974, specialiștii au observat o puternică angrenare a auditorilor în fundamentarea raționamentului profesional pe baza unor elemente general acceptate a căror asumare nu prezintă riscuri. Tversky și Kahneman (1974) au afirmat că există anumite elemente euristice (ajustări predefinite, elemente reprezentative etc.) care reduc considerabil complexitatea cognitivă a misiunii, respectiv a sarcinilor de audit, determinându-i pe auditori să atribuie o abordare simplistă problematicii pentru care emit judecăți. Acest lucru va conduce la erori sistematice grave, deoarece există riscul să fie omiși factori importanți cu o influență majoră în fundamentarea raționamentului profesional.

Raționamentul este un proces aplicat de către auditor asupra informațiilor financiar-contabile a căror beneficiari sunt utilizatorii situațiilor financiare. În aceste condiții se impune investigarea unor elemente asociate relației dintre auditori și entitate, entitate și beneficiari sau o relație între cele trei părți auditor-entitate client-utilizatori.

Există situații nefericite în care auditorii, sub influența unor stimulente financiare, adoptă un raționament neprofesional permițând clienților lor să aplice o metodă de raportare agresivă care, ulterior, poate conduce la denaturarea informației contabile prezentată în situațiile financiare (Hackenbrack și Nelson, 1996). Schimbări pot să apară și în raționamentul privind probabilitatea apariției unor viitoare pierderi. În acest sens, datorită unor beneficii financiare primite, auditorii pot trata cu o oarecare superficialitate nesiguranța continuității activității clienților lor, în timp ce utilizatorii informațiilor financiare sunt amenințați de luarea unor decizii riscante în situațiile respective (Nelson și Kinney, 1997).

Un factor, care în aparență nu constituie un impediment în fundamentarea judecății profesionale, este presiunea timpului alocat misiunii de audit. McDaniel (1990) a examinat efectul duratei de desfășurare a unei misiuni și structura programului de audit asupra eficienței

și eficacității testelor și procedurilor aplicate pentru colectarea probelor de audit. Acesta a demonstrat că pe măsură ce presiunea timpului crește, structura programului de audit se modifică. Astfel, dacă este necesară finalizarea misiunii într-o perioadă scurtă de timp impusă de managementul entității client, programul și planificarea misiunii va fi adaptată acestor cerințe. În schimb, cu cât timpul alocat auditării este mai mare, cu atât programul va fi mai detaliat, acordându-se o atenție sporită tuturor sarcinilor trasate.

În condițiile în care auditorii se confruntă cu situații caracterizate printr-un nivel înalt de risc, există tendința ca aceștia să utilizeze informațiile puse la dispoziție de departamentul de audit intern, ținând cont de politicile și procedurile utilizate la nivelul sistemului de control intern (Maletta și Kida, 1993).

Gibbins și colab. (2001) propun un model de negociere bazat pe patru factori: caracteristicile elementelor contabile, relația auditor-client, rezultatele contabile ce urmează a fi auditate și varietatea influențelor survenite din factorii contextuali. Posibilitatea apariției unor deprecieri contabile schimbă condițiile negocierilor dintre auditor și client (Ng și Tan, 2003).

CAPITOLUL 3

PARTICULARITĂȚI ȘI IMPLICAȚII ALE RAȚIONAMENTULUI PROFESIONAL PRIVIND PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE ÎN CADRUL MISIUNILOR DE ASIGURARE

Necesitatea raționamentului profesional este legată de însăși apariția și evoluția auditului. Începutul activității de audit poate fi asociat cu modul de finanțare a societăților comerciale prin bursele de valori în țările de inspirație anglosaxonă. Sporirea gradului de încredere a investitorilor în informațiile financiare ale entităților cotate a reclamat recurgerea la profesioniștii independenți meniți să certifice calitatea situațiilor financiare raportate.

În țările anglo-saxone, puterea principiului domină în fața normelor și a standardelor. În fapt, chiar sistemele de drept contabil anglo-saxon și continental sunt diferite, primul axându-se pe cutume și fiind mai flexibil, iar celălalt bazându-se pe norme și reglementări. Normele profesionale în audit sunt în cvasitotalitatea lor de inspirație anglo-saxonă, prin urmare necesitatea raționamentului profesional în desfășurarea misiunilor de audit este una esențială.

De-a lungul timpului s-au întreprins mai multe proiecte de adoptare a ISA la nivel mondial, dorindu-se o unificare a modului de desfășurare a misiunilor de audit în vederea creșterii gradului de comparabilitate și transparență a raportărilor financiare și a serviciilor de audit.

Consiliul emitent al Standarelor Internaționale de Audit și Asigurare (eng. International Auditing and Assurance Standards Board, acronim IAASB) a derulat mai multe proiecte de îmbunătățire a conținutului standardelor profesionale. Aceste proiecte, cunoscute sub denumirea de Project Clarity au avut ca scop stabilirea unor convenții necesare în formularea și emiterea viitoarelor standarde, precum și obligațiile auditorilor privind aplicarea acestora.

În cuprinsul Standarelor Internaționale de Audit trimiterile la noțiunea de raționament profesional sunt multiple, făcându-se atât de o manieră explicită, cât și una implicită. Expresiile acestui concept au un caracter relativ, aprecierea diferitelor circumstanțe fiind lăsată la latitudinea auditorului și a judecății sale profesionale. Trimiterile explicite se referă la apariția propriu-zisă a conceptului cheie al cercetării noastre, iar trimiterile implicite cuprind acele menționări care prin natura și conținutul lor indică exercitarea raționamentului profesional.

O analiză de ansamblu asupra rezultatelor obținute evidențiază faptul că din cele 36 de standarde profesionale, cele 186 de menționări ale termenului de raționament profesional apar doar la nivelul a 28 din acestea. Ponderea cea mai mare a consemnărilor o regăsim în ISA 200, lucru explicat prin faptul că standardul vizat tratează obiectivele unei misiuni de audit la nivelul întregului proces, prin urmare cuprinde referiri la toate etapele misiunii. Raționamentul profesional este des semnalat și în cadrul ISA 540 privind auditarea estimărilor contabile și a prezentărilor aferente (11%), dar și la nivelul standardelor care analizează controlul calității unui audit (ISA 220-6%), documentația de audit (ISA 230-6%) sau identificarea și evaluarea riscurilor de audit și a mediului entității (ISA 315-5%).

Lucrarea noastră, însă, își propune analizarea pragului de semnificație și a implicațiilor acestuia la nivelul misiunilor de audit statutar. ISA (320:2) menționează că ”denaturările, inclusiv omisiunile, sunt considerate a fi semnificative dacă, s-ar putea ca ele, în mod individual sau agregat, să influențeze deciziile economice ale utilizatorilor, luate în baza situațiilor financiare. Judecățile cu privire la pragul de semnificație sunt făcute în lumina circumstanțelor date și sunt afectate de mărimea sau natura denaturării, sau o combinație a celor două”.

Ca bază pentru opinia auditorului, standarele internaționale de audit cer obținerea unei asigurări rezonabile referitoare la faptul că situațiile financiare ca întreg nu conțin denaturări semnificative datorate fraudei sau erorii. Asigurarea rezonabilă implică obținerea de probe de audit suficiente și adecvate pentru a reduce riscurile de audit la un nivel acceptabil (de exemplu, riscul ca auditorul să exprime o opinie neadecvată atunci când situațiile financiare sunt denaturate semnificativ). Totuși, asigurarea rezonabilă nu reprezintă un nivel absolut de certificare, pentru că există limitări inerente ale unui audit care rezultă în majoritatea probelor de audit pe baza cărora auditorul trage concluzii și își bazează opinia ca fiind mai degrabă convingătoare (persuasivă) decât concludentă (conclusivă). (ISA 200:5)

Companiile internaționale Waste Management, Sunbeam, Enron și altele au în comun eșecul financiar cu care s-au confruntat, consecință a aplicării eronate a raționamentului profesional în decizia privind nivelul pragului de semnificație. Aceste eșecuri financiare au condus la dispariția mării companii de audit Arthur Andersen. În toate cele trei cazuri, auditorii au constatat existența unor operațiuni contabile incorecte, dar în urma presiunii managementului, acestea nu au fost luate în considerare. Explicația auditorilor pentru situațiile create a fost caracterul lipsit de importanță al erorilor trecute cu vederea. (Brown și colab., 2009)

Bernstein (1967) admite că pragul de semnificație exprimat de o manieră generală este un element ușor de înțeles. Cu toate acestea când pragul de semnificație se stabilește ca și concept central în aplicarea principiilor contabile, lipsa unei definiții clare transformă acest element într-o noțiune greu de înțeles.

Determinarea pragului de semnificație implică exercitarea judecății profesionale. Factorii care ar putea influența alegerea unui reper adecvat includ (ISA 320:A3):

- elementele situațiilor financiare (ex: active, datorii, capital propriu, venituri, cheltuieli);
- dacă există elemente asupra cărora utilizatorii situațiilor financiare au tendința să își concentreze atenția;
- structura de proprietate a entității și modul în care este finanțată;
- volatilitatea reperului.

Standardele profesionale de audit (ISA 320:A4) pun la dispoziție exemple de repere care ar putea fi adecvate, în funcție de circumstanțele entității. Printre acestea se includ categorii de valori declarate, ca de exemplu profit înainte de impozitare, total venituri, profit brut și total cheltuieli, total capitaluri proprii sau valoarea activelor nete. Profitul înainte de impozitare din activități continue este adesea folosit pentru entități orientate către profit. Atunci când profitul înainte de impozitare din activități continue este volatil, alte repere ar putea fi considerate adecvate, ca de exemplu profitul brut sau total venituri.

Alegerea reperului și stabilirea pragului de semnificație diferă de la un an la altul în funcție de circumstanțele entității (ex: achiziții sau cesiuni), precum și de condițiile de la nivelul mediului economic sau al industriei în care entitatea client operează. Astfel, este necesar a se lua în considerare rezultatele perioadei anterioare și poziția financiară a entității pentru întreaga perioadă, precum și bugetul și previziunile pentru perioada curentă.

Din experiența practică, am constatat că în funcție de natura entității, de circumstanțele particulare și de categoriile de utilizatori ai situațiilor financiare, se pot utiliza următoarele elemente ca reper pentru determinarea pragului de semnificație global: Total venituri, Total cheltuieli, Profit brut, Active circulante, Total active sau Total capitaluri proprii.

Auditorul poate accepta un nivel care depășește 5% pentru denaturările necorectate, în următoarele circumstanțe:

- un număr limitat și o valoare nesemnificativă a denaturărilor așteptate în anul curent de auditare;
- un număr limitat și o valoare nesemnificativă a denaturărilor din anii precedenți, fie ajustate sau nu;
- rezultatele evaluării riscului de audit arată un risc scăzut de denaturări semnificative atât individuale, cât și agregate;
- așteptările managementului și ale comitetului de audit în ceea ce privește comunicarea erorilor care depășesc 5% din pragul de semnificație.

Dacă auditorul ajunge la concluzia că denaturările pot fi semnificative, acesta trebuie să ia în considerare reducerea riscului de audit prin extinderea procedurilor de audit sau să ceară conducerii să ajusteze situațiile financiare.

În cazul în care conducerea refuză ajustarea situațiilor financiare, iar rezultatele procedurilor de audit nu permit auditorului să ajungă la concluzia că totalul denaturărilor necorectate nu este semnificativ, se impune modificarea corespunzătoare a raportului auditorului, în concordanță cu ISA 700 “Raportul auditorului privind situațiile financiare”.

Opinia auditorului se referă la situațiile financiare ca întreg și, ca urmare, acesta nu este responsabil pentru detectarea acelor denaturări de la nivelul categoriilor de solduri ale conturilor sau tranzacțiilor ne semnificative care nu conduc la modificarea situațiilor financiare.

CAPITOLUL 4

DIMENSIUNEA CALITATIVĂ A PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

Organismele profesionale în domeniul contabilității și al auditului au arătat un real interes față de etapa de determinare a pragului de semnificație. Preocupați de abordarea strict cantitativă care nu conducea la depistarea tuturor denaturărilor, aceștia au emis o serie de documente menite să încurajeze auditorii la includerea factorilor calitativi în stabilirea acestui element.

O schimbare majoră a abordării pragului de semnificație și a raționamentului exercitat de către profesioniștii contabili se referă la decizia Comisia Valorilor Mobiliare (eng. Securities Exchange Commission) de a emite Buletinul Personalului Contabil nr. 99 (eng. Staff Accounting Bulletin 99, acronim SAB 99). Hotărârea de a emite SAB 99 a fost luată după ce președintele comisiei, Arthur Lewitt, a rostit un discurs denumit „*Jocul numerelor*” în care critica vehement abordarea pragului de semnificație prin prisma unei formule matematice, considerând-o o metodă de mușamalizare a câștigurilor contabile. Președintele SEC menționa faptul că multe companii manipulează câștigurile obținute amânând veniturile și utilizând rezervele. Efectul cumulat al manipulărilor nu depășește pragul de 5% folosit în majoritatea cazurilor pentru determinarea nivelului pragului de semnificație, însă este suficient pentru creșterea câștigurilor per acțiune în vederea atingerii obiectivelor privind obținerea unui profit minim.

Erorile intenționate nu trebuie acceptate indiferent de nivelul pragului de semnificație. Levitt a menționat acest aspect când a făcut referire la acele entități care folosesc în mod abuziv pragul de semnificație: ”Entitățile în cauză înregistrează în mod intenționat erori care se încadrează în plafonul procentual stabilit. Apoi sunt prezentate motivații prin argumentarea că efectul acestor erori se situează la limita inferioară a valorii pragului de semnificație, fiind prea mic pentru a fi important. În acest caz, de ce depun entitățile atâtea eforturi ca să creeze erori?”

Federația Internațională a Contabililor (eng. International Federation of Accountants – IFAC) a realizat în 2002 o revizuire a standardelor profesionale din domeniul auditului, printre care și Standardul Internațional de Audit 320 (ISA 320). IFAC a decis reeditarea standardului care tratează problematica pragului de semnificație, precum și emiterea unui nou standard care să aducă informații suplimentare în această direcție. Astfel, standardul deja existent ISA 320 *„Pragul de semnificație în planificarea și executarea misiunii de audit”* a fost revizuit și reeditat, iar concomitent a fost elaborat un nou standard, ISA 450 *„Evaluarea denaturărilor identificate pe parcursul auditului”*. Acesta din urmă prezintă factorii calitativi ce contribuie la fundamentarea raționamentului profesional necesar stabilirii pragului de semnificație.

În anul 1999 Institutul American al Contabililor Publici Autorizați (eng. American Institute of Certified Public Accountants, acronim AICPA) a emis Declarația privind Standardul de Audit 47 (eng. Statements on Auditing Standards, acronim SAS 47) denumită *„Riscul de audit și pragul de semnificație în efectuarea unui audit”*. Prevederile acestui document fac referire la faptul că problema pragului de semnificație este o chestiune de raționament profesional și ține cont de nevoile informaționale ale utilizatorilor de situații financiare. Mai precis, deciziile privind pragul de semnificație se iau în contextul circumstanțelor care particularizează fiecare entitate și în funcție de factorii cantitativi și calitativi ai activității companiei auditate.

Cu toate că, odată cu emiterea SAS 47 s-a evidențiat importanța abordării atât a factorilor calitativi, cât și a celor cantitativi, cercetările ce au urmat acestei perioade nu au cuprins în mod special aspectele calitative. Studiile întreprinse s-au axat pe factorii cantitativi, întrucât stabilirea factorilor calitativi este mult mai dificilă, pe când determinarea pragului de semnificație în baza unor calcule matematice este mult mai accesibilă. AICPA a continuat îmbunătățirea acestor standarde, astfel că, în 2007 înlocuiește SAS 47 prin emiterea standardului SAS 107 *„Riscul de audit și pragul de semnificație în desfășurarea unui audit”*.

SAS 107 descrie pragul de semnificație ca având o latură cantitativă și una calitativă. Ca rezultat al interacțiunii factorilor cantitativi și calitativi în raționamentul privind pragul de semnificație, denaturările de valori mici pot avea efect semnificativ asupra situațiilor financiare.

Activitatea auditorilor australieni a cunoscut o schimbare odată cu 1 iulie 2006, când Comitetul pentru Standarde de Audit și Calitate (eng. The Auditing and Assurance Standards Board, acronim AUASB) a emis standardul de audit 320 (eng. Australian Standards on Auditing 320, acronim ASA 320) referitor la pragul de semnificație și ajustările propuse pentru acest element. Standardul prevede faptul că, o denaturare nu poate fi considerată semnificativă doar prin prisma unor factori utilizați pentru evaluarea importanței acesteia, auditorul fiind nevoit să aplice o analiză mult mai amplă luând în considerare informațiile relevante pentru utilizatorii situațiilor financiare și circumstanțele producerii respectivelor incidente. (AUASB, 2006)

Problematica factorilor calitativi care contribuie la fundamentarea raționamentului profesional privind pragul de semnificație a fost dezbătută și de către organismele profesionale din Canada. Ghidul privind misiunile de asigurare și serviciile conexe conține o secțiune care face referire la un set de norme și indicații orientative menite să sprijine auditorii financiari din Canada în desfășurarea misiunilor lor.

Institutul Canadian al Contabililor Autorizați (eng. Canadian Institute of Chartered Accountants, acronim CICA) emite în 2005 o întreagă listă a factorilor calitativi care pot transforma o denaturare de valoare relativ mică într-o denaturare cu efect semnificativ asupra situațiilor financiare per ansamblu.

Complexitatea activităților, multitudinea situațiilor întâlnite în practică, precum și opiniile atât de diferite ale auditorilor fac dificilă emiterea unui cadru general pentru determinarea pragului de semnificație. În opinia noastră, ar fi extrem de utilă emiterea unor standarde sau norme care să conțină un șablon cu criterii minimale (atât din punct de vedere calitativ, cât și din punct de vedere cantitativ) utilizate de profesioniști ca punct de referință în abordarea pragului de semnificație. Cu siguranță, particularitățile fiecărui caz pot atrage după sine modificări importante, însă toate aceste abateri trebuie să fie justificate prin probe suficiente și adecvate.

CAPITOLUL 5

DIRECȚII DE CERCETARE ÎN DOMENIUL FACTORILOR DE INFLUENȚĂ AI PRAGULUI DE SEMNIFICAȚIE

Conceptul de prag de semnificație a făcut obiectul multor cercetări întreprinse de-a lungul timpului. Aceste studii au avut o evoluție graduală, pornind de la analize simple și dezvoltând cele mai complexe corelații între diverși factori de influență ai pragului de semnificație.

Studiile empirice în acest domeniu au început încă din anii '50. Cercetările realizate în această perioadă indică faptul că principalul determinant al pragului de semnificație este efectul procentului aplicat asupra profitului net. În acest sens, cel mai vechi studiu a fost cel realizat de Woolsey (1954 a,b) sub forma unei analize prin chestionar.

În cadrul primelor studii factorii luați în considerare au fost de natură financiară (elemente cantitative), cu toate că elementele calitative nu sunt mai puțin importante. La începutul anilor '70 influența factorilor non-financiari (calitativi) a fost sugerată în analize precum cele realizate de către Pattillo și Siebel (1973), Pattillo și Siebel (1974) și Pattillo (1976), însă amploarea cercetărilor axate pe acest subiect au început abia după anii 1980.

Studiile ulterioare s-au canalizat atât asupra factorilor financiari, cât și asupra celor non-financiari (Krogstad și colab., 1984; Steinbart, 1987; Carpenter și Dirsmith, 1992; Carpenter și colab., 1994), evidențiind rolul ambelor categorii de variabile în stabilirea nivelului pragului de semnificație.

Schimbările produse se referă nu doar la complexitatea subiectelor abordate, cât și la metodologia aplicată. Primele cercetări au utilizat ancheta prin chestionar și datele din arhiva entităților analizate. Începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea, metodologia utilizată în cadrul studiilor s-a axat pe abordări experimentale. Astfel, cercetătorii s-au concentrat pe înțelegerea complexității proceselor implicate în deciziile privind pragul de semnificație, analizând aspectele cognitive ale raționamentului auditorilor.

Pragul de semnificație pentru anumite categorii de operațiuni sau tranzacții este stabilit, în general, în diferite împrejurări, cum ar fi: un mediu simplu sau complex, implicând sarcini structurate sau mai puțin structurate realizate de indivizi cu diferite nivele de experiență și pregătire.

Cercetătorii au privit pragul de semnificație, nu doar din perspectiva cognitivă, ci și din perspectiva unui fenomen social, cultural și politic (Carpenter și Dirsmith, 1992; Carpenter și colab., 1994). Accentul se pune, în prezent, mai mult pe contextualizarea (încorporarea) sarcinilor cu informații non-financiare pentru a surprinde raționamentul indivizilor.

Cercetările arată că natura elementului considerat ca reper și mediul contextual joacă un rol important în luarea deciziilor privind pragul de semnificație (Jennings și colab., 1987; Chewning și colab., 1989; Carpenter și Dirsmith, 1992) conducând la diferite valori ale acestui element.

În urma analizei întreprinse asupra lucrărilor din literatura de specialitate, se observă că efectul procentual aplicat asupra profitului net este principalul factor care influențează deciziile auditorilor, contabililor și utilizatorilor legate de valoarea pragului de semnificație.

Studiile publicate în cadrul principalelor jurnale internaționale din domeniul contabilității și al auditului au evidențiat amploarea factorului cantitativ (mai precis a procentului aplicat asupra profitului) în procesul de determinare a pragului de semnificație. În cadrul aceluiași jurnale științifice există și studii (Patillo și Siebel, 1973; Patillo, 1976; Krogstad și colab., 1984; Steinbart, 1987; Carpenter și Dirsmith, 1992; Carpenter și colab., 1994 etc.) care recunosc în mod explicit implicațiile factorilor calitativi. Caracteristicile firmei sau ale sectorului de activitate al entității, particularitățile organizatorice sau operaționale, trăsăturile elementelor particulare ale entității și practicile aplicate de către conducere sunt doar câteva din elementele ce pot contribui într-un mod sau altul la modificarea nivelului pragului de semnificație.

Principalele categorii de factori calitativi investigați de-a lungul timpului sunt: caracteristicile entității auditate și ale firmei de audit și trăsăturile individuale ale auditorului. Printre caracteristicile entității supuse auditării care au făcut obiectul cercetărilor se numără: dimensiunea firmei, sectorul de activitate, poziția financiară și performanțele acesteia, politicile contabile aplicate, caracteristicile conducerii, ale comitetului de audit și cele ale controlului intern.

Un alt aspect, mai puțin obișnuit, a făcut obiectul studiului lui Chung și colab. (2008). Aceștia au investigat modul în care dispoziția auditorilor se regăsește în deciziile legate de nivelul pragului de semnificație. Concluziile au demonstrat că profesioniștii contabili care au o dispoziție pozitivă înregistrează un grad scăzut de consens privind hotărârile emise, iar

deciziile lor sunt mai puțin conservatoare (folosind valori mici ale pragului de semnificație), comparativ cu auditorii care au o stare de spirit negativă sau de indiferență. Aceste concluzii s-au bazat pe faptul că cercetătorii au remarcat existența unor informații congruente stării lor.

Deciziile și modul de soluționare a problemelor diferă chiar și în funcție de sexul auditorilor. O'Donnel și Johnson (2000) au demonstrat că în situația unor sarcini complexe, auditorii femeii au tendința de a fi mai eficienți decât bărbații în strategiile de prelucrare a informațiilor. Această diferență dispare, însă, în cazul sarcinilor simple. O'Donnel și Johnson au concluzionat că există o relație între sexul auditorilor și nivelul lor de rigurozitate. În multe situații, profesioniștii contabili de gen feminin sunt mai atente și mai riguroase în privința detaliilor, în timp ce bărbații au tendința de a acorda importanță aspectelor care pot fi ușor remarcate ca fiind semnificative.

Alte articole au urmărit influența nivelului de integritate și competență a conducerii entității client (Bernardi și Arnold, 1994; Arnold și colab., 2001; Chow și colab., 2006), obținând o legătură directă între acestea și pragul de semnificație. Cu cât scade nivelul de integritate și calificare al conducerii, cu atât încrederea auditorilor în informațiile furnizate de către aceștia scade, ceea ce înseamnă că nivelul pragului de semnificație va fi mai mic.

Un alt aspect investigat, legat de conducerea clientului este gradul de cooperare, respectiv feedback-ul primit de către auditori (Krogstad și colab., 1981; Wing-On-Wing, 1989; Bonner și colab., 1994). Desfășurarea în bune condiții a misiunii de audit implică o relație profesională eficientă cu managementul firmei. Feedback-ul primit la solicitările lansate de către auditor este o bază importantă de la care se poate porni în luarea deciziilor. O atitudine refractară din partea conducerii poate ridica suspiciuni și, implicit, aplicarea unor măsuri mai drastice, iar în ultimă instanță refuzul anagajamentului.

În cercetările noastre, am indentificat și alte studii care dezvoltau modul în care anumiți factori ar putea influența nivelul pragului de semnificație. În opinia noastră, factorii analizați nu reprezintă coordonate importante pentru studiul nostru, prin urmare, am decis simpla enumerare a acestora: Farmer și colab. (1987), Asare și colab. (2007) și Hope și Langli (2010) au investigat influența nivelului riscului de litigiu; Johnstone și colab. (2001) și Cohen și Hanno (2000) au constatat existența unei legături între mecanismul de guvernare corporativă și pragul de semnificație. Dimensiunile culturale dezvoltate de Hofstede au fost transpuse în problematica raționamentului profesional privind pragul de semnificație, fiind analizate

diferențiat în cadrul mai multor studii, cum ar fi: individualismul vs. colectivism (Arnold și colab., 1999; Chan și colab., 2003; Terri și Windsor, 2001; Hell și Wang, 2009), evitarea incertitudinii (Arnold și colab., 2001; Hell și Wang, 2009) și distanța puterii (Chan și colab., 2003). Deciziile luate de către auditori aparținând unor culturi diferite sunt și ele variate, întrucât influența cutumelor, a obiceiurilor și tradițiilor profesionale poate fi remarcată în modul de desfășurarea a activităților (Jenkins și colab., 2008).

CAPITOLUL 6

STUDIUL EMPIRIC PRIVIND IMPLICAȚIILE FACTORILOR CALITATIVI ÎN FUNDAMENTAREA DECIZIILOR REFERITOARE LA PRAGUL DE SEMNIFICAȚIE

În cadrul acestui demers științific ne propunem să realizăm un studiu, la nivel național, prin care să evidențiem implicațiile anumitor factori în fundamentarea raționamentului profesional al auditorilor români privind deciziile referitoare la valoarea pragului de semnificație. Unul dintre principalele motive pentru care am ales această direcție de cercetare este lipsa studiilor în literatura națională. Dezbateri privind necesitatea introducerii factorilor calitativi în abordarea pragului de semnificație au existat (Todea și Stanciu, 2009; Moldovan, 2012), însă nu regăsim nicio cercetare care să evidențieze elementele de care auditorii români țin cont atunci când stabilesc granița între caracterul semnificativ sau nesemnificativ al unei deturnări identificate la nivelul situațiilor financiare.

Cercetarea noastră contribuie la dezvoltarea literaturii de specialitate, cu precădere cea națională, prin faptul că investighează procedura de alegere a reperului, aspect pe care nu l-am identificat la nivelul altor studii, cât și prin faptul că include un studiu care testează anumiți factori calitativi care sunt menționați în standardele profesionale de audit, dar care la nivelul țării noastre, în activitatea auditorilor financiari activi, nu au fost încă testați.

Studiul nostru a avut la bază un chestionar (Anexa 1) compus din 8 întrebări în cadrul cărora se regăsesc factorii cantitativi și calitativi asociați raționamentului profesional privind pragul de semnificație și care se doresc a fi testați la nivelul țării noastre prin activitatea practică a auditorilor. Prima parte a chestionarului cuprinde informații generale privind specializarea auditorilor pe un anumit sector de activitate, experiența acestora, precum și caracteristicile și mărimea principalelor entități pe care aceștia le auditează. Partea a doua a chestionarului cuprinde aspecte privind alegerea unuia din cei trei indicatori prevăzuți în GAC și factorii

care determină această decizie. Studiul nostru urmărește și identificarea factorilor calitativi care au rolul de a ajusta nivelul pragului de semnificație obținut prin metoda cantitativă. Întrebările cuprinse în chestionar sunt întrebări închise, urmărind prin aceasta operativitatea completării chestionarului și posibilitatea realizării unei baze de date cu un număr restrâns de variabile clar definite.

Chestionarul elaborat a fost aplicat unui număr de 270 de persoane, având calitatea de auditori financiari activi, membri ai Camerei Auditorilor Financiari din România. Acest demers a fost realizat cu ocazia unui eveniment special dedicat auditorilor financiari din România, mai precis al treilea Congres Național organizat de CAFR, în calitate de organism profesional în domeniul auditului financiar la nivel național, la București în perioada 3-4 Noiembrie 2011. Avantajul aplicării chestionarului în cadrul evenimentului mai sus menționat constă în faptul că, prin prezența noastră la locul respectiv, am reușit să obținem răspunsuri de la toți participanții. Din cele 270 de chestionare aplicate au fost validate 247 de chestionare, rata de răspuns fiind în acest caz de 91,4%. Dezavantajul aplicării chestionarului constă în faptul că la evenimentul organizat de CAFR nu au fost prezenți toți auditorii din România, ci doar o parte a acestora care reprezintă 17% din totalul populației auditorilor financiari din țara noastră. Prin urmare, dacă raportăm numărul chestionarelor validate la populația totală a persoanelor fizice membre ale CAFR, rata de răspuns este de 14,8%, adică o rată semnificativă din punct de vedere statistic pentru extrapolarea rezultatelor obținute. Toate cele 247 de chestionare aplicate au fost completate integral de către subiecți, neexistând cazuri în care modul de completare să sugereze o abordare superficială a chestionarului. Răspunsurile celor 247 de chestionare valide au fost introduse într-o bază de date a programului statistic Intercooled Stata 9.1, fiecare din factorii cuprinși în chestionar reprezentând o variabilă în cadrul bazei de date întocmite. Am optat pentru programul statistic Stata, întrucât am considerat că oferă avantaje superioare altor programe statistice utilizate în astfel de cercetări (SPSS, E-VIEWS etc.). În vederea realizării corelațiilor între factorii analizați și testarea ipotezelor de lucru am aplicat o serie de regresii logistice (eng. Logistic regression) de tip Order-Logit Regression.

Cercetarea noastră identifică în prima parte existența unei corelații între sectorul de activitate al entității auditate și reperul ales în aplicarea ”regulii degetului”. De-a lungul timpului, cercetările în domeniu au demonstrat importanța profitului în aplicarea metodei cantitative a pragului de semnificație. La nivel național, acest lucru se menține întrucât profitul brut este un

indicator ales în toate domeniile de activitate nefiind corelat, însă, cu un sector aparte. Asocierea dintre indicatorul ales ca reper pentru determinarea pragului de semnificație și sectorul entității este validată doar în cazul activelor totale și a cifrei de afaceri. În baza rezultatelor obținute la acest nivel considerăm necesare alte studii de profunzime care să clarifice aceste aspecte.

A doua parte a chestionarului a avut scopul de a testa influența anumitor factori calitativi asupra valorii pragului de semnificație. Sectorul de activitate a fost luat în considerare, însă pe lângă acesta au mai fost analizate elemente, precum: experiența/specializarea auditorului în sectorul de activitate, nevoile de informare ale utilizatorilor situațiilor financiare, obiectivele și atitudinea conducerii, vechimea în relația cu clientul auditat și poziția financiară a clientului. Dacă în relația sector de activitate-reper nu a putut fi stabilită o corelație totală, de această dată rezultatele obținute au demonstrat o puternică asociere între nivelul pragului de semnificație și sectorul entității client. Putem preciza că în sectorul financiar-bancar tendința auditorilor este de a reduce pragul de semnificație (acest sector fiind asociat unui risc de piață mai ridicat), iar în domeniu serviciilor și al comerțului de a crește valoarea pragului de semnificație comparativ cu cel a industriei (apreciat, din punct de vedere statistic, ca sector de referință). Experiența auditorilor în domeniul de analiză a fost de asemenea identificată ca având influență asupra nivelului pragului de semnificație.

Una dintre cele mai puternice asocieri evidențiate în studiul nostru a fost între vechimea relației dintre auditor și client. Această asociere nu denotă însă un aspect pozitiv al raționamentului profesional al auditorilor, ci mai degrabă semnalează o amenințare a obiectivității și independenței profesionale a auditorilor. Prin urmare, și această analiză suscită cercetării viitoare.

O ultimă concluzie a studiului nostru este cea referitoare la faptul că nivelul pragului de semnificație nu este influențat de nevoile utilizatorilor, de obiectivele conducerii și atitudinea acestei sau de poziția financiară a clientului, între acești factori și deciziile asociate pragului de semnificație neexistând nicio corelație.

CONCLUZII ȘI PERSPECTIVE ALE CERCETĂRII

Concluzii generale

Finalitatea oricărui demers reprezintă un moment al „bilanțului” când sunt evaluate rezultatele obținute, obiectivele atinse și eventualele elemente neprevăzute.

În demersul nostru științific am pornit de la o întrebare referitoare la modul în care poate fi explicat raționamentul profesioniștilor. Deși întrebarea pare a necesita un răspun simplu și concret, pe parcursul derulării cercetării noastre am constatat complexitatea contextului, factorilor, divergențelor și opiniilor care rezultă din această activitate.

Dificultatea înțelegerii raționamentului profesional este adâncită de existența unui mediu socio-economic extrem de delicat, afectat de o criză economică mondială a cărei rezolvare pare a nu se mai găsi. Eforturile disperate ale entităților de a face față acestei „încercări” pe cât de neprevăzută pe atât de îndelungată și grea, i-a determinat pe managerii entităților să apeleze la metode extreme pentru a salva entitățile de la faliment. În același timp, rolul și răspunderea auditorilor crește, iar riscurile la care sunt supuși fiind mult mai numeroase și diversificate. În aceste condiții exercitarea unui raționament corect și adoptarea unor decizii adecvate este singura modalitate de a face față tuturor presiunilor existente.

Problematika raționamentului profesional nu s-a ivit doar în contextul actual, ci cu mulți ani în urmă a reprezentat subiectul multor cercetări internaționale. Pentru o cunoaștere corectă a ceea ce implică emiterea de judecăți și luarea deciziilor am considerat necesară investigarea înțelesului general al noțiunii, precum și modul în care acesta e explicat din perspectiva mai multor profesii liberale. Această abordare a demonstrat că exercitarea raționamentului profesional poate fi definit prin câteva elemente comune tuturor profesiilor, iar caracteristicile profesionale, comportamentul și atitudinea profesioniștilor respectă principii deontologice asemănătoare.

Înțelesul general și teoretic al conceptului a fost completat de o analiză riguroasă a literaturii de specialitate din domeniul auditului. Studiile privind problematica noastră de interes au ocupat un spațiu extins în țările în care sistemele contabile sunt de inspirație anglo-saxonă. Conceptul apare și se dezvoltă, cu precădere, în spațiul cultural și profesional anglo-saxon în care principiile, cutuma și judecățile profesionale suplinesc sau completează legislația în domeniu.

Cercetările întreprinse de-a lungul timpului au demonstrat implicațiile unei număr mare de factori în exercitarea raționamentului profesional. În primul rând, auditorii emite judecăți și iau decizii pornind de la informația contabilă pentru care emite o opinie de audit (Bruns, 1965; Jensen, 1966). Sursa acestor informații, mediul din care provin, precum și utilizatorii lor sunt elemente importante pentru deciziile formulate de către profesioniști (Weber, 1975; Trotman, 1996).

Raționamentul profesional are un caracter interdisciplinar. În literatura de specialitate găsim studii care demonstrează ca multe din deciziile profesioniștilor, în cazul nostru cele ale auditorilor, sunt influențate de elemente de ordin psihologic precum memoria, comportamentul, abilitățile sau cunoștințele deținute (Solomon și Shields, 1995; Nelson și Tan, 2005 etc). Codul deontologic impune și el încadrarea în anumite principii care să asigure confidențialitatea, obiectivitatea și independența relațiilor profesionale dintre auditor și clientul său, protejarea profesiei pe care o reprezintă, precum și menținerea unui nivel ridicat al competențelor și pregătirii în vederea emiterii unor judecăți profesionale.

La nivel național cercetările în sfera raționamentului profesional sunt mai puțin numeroase, însă nu din cauza lipsei de importanță pe care acestea o au în rândul profesioniștilor, ci datorită dificultății de realizare. Înțelegerea fundamentului raționamentului profesional impune un demers amplu, bazat pe cunoașterea activității practice, discuții cu profesioniștii în domeniu, precum și investigarea unor cazuri din practică, ceea ce crește dificultatea cercetării. De altfel, în literatura de specialitate națională nu am identificat nicio cercetare bazată pe studii empirice care să testeze sau să verifice principii sau metode de exercitare a raționamentului profesional.

Cunoașterea standardelor profesionale în domeniu este un aspect important pentru încadrarea în legalitate a serviciilor prestate de către profesioniștii contabili. Capitolul al treilea „*Particularități și implicații ale raționamentului profesional privind pragul de semnificație în cadrul misiunilor de asigurare*” cuprinde un studiu complex efectuat asupra impactului pe care raționamentul profesional îl are în procesul de audit, mai precis asupra activităților ce compun misiunea de audit.

Analiza întreprinsă îmbină cercetarea calitativă cu cea cantitativă. Rezultatele demonstrează existența a cel puțin 12 activități principale, care conform standardelor profesionale necesită raționamentul auditorilor. Numărul mare de menționări exprese ale termenului de

„raționament profesional”, „raționament” sau „judecată” (frecvența apariției acestor concepte este de 186 de ori conform studiului nostru din cadrul capitolului 3) arată importanța majoră în derularea misiunilor de audit. Fiecare activitate identificată a fost tratată separat atât din punct de vedere teoretic, cât și prin prisma unor analize cantitative. Tabelele și figurile numeroase care îmbogățesc cel de-al treilea capitol urmăresc sintetizarea concluziilor studiului asupra standardelor profesionale.

Din cele 12 activități identificate la nivelul standardelor profesionale, am acordat o atenție deosebită evaluării riscului de audit, determinării pragului de semnificație și a eșantionului. Am ales să prezentăm în detaliu aceste elemente, întrucât, în opinia noastră reprezintă principalele repere ale celorlalte decizii din cadrul misiunii. Fără a cunoaște riscul la care auditorul este supus în desfășurarea procesului, acesta nu poate stabili nivelul de la care o denaturare poate fi considerată ca fiind semnificativă pentru situațiile financiare în ansamblu. Necunoscând cele două elemente (riscul de audit și pragul de semnificație) auditorului îi va fi imposibil să selecteze procedurile și testele de audit necesare colectării probelor. Prin urmare, riscul de audit și pragul de semnificație pot fi considerate punctul de pornire în luarea deciziilor din cadrul misiunii de audit.

În baza afirmațiilor de mai sus și a unor situații practice, am dezvoltat o metodă de îmbunătățire a procedurii existente de evaluare a riscului de audit. Utilizând metodele de cercetare longitudinale (simulări, studiu de caz) am considerat ca punct de pornire media coeficienților de risc inerent pentru toate elementele verificate cărora i se adaugă un anumit grad de prudență stabilit printr-un model matematic. În opinia noastră, aplicarea unei astfel de proceduri crește gradul de obiectivitate al procedurii și oferă posibilitatea evidențierii diferențelor dintre entități.

Am continuat demersul nostru, aducând în prim plan o metodă de determinare a eșantionului care are la bază principiul lui Pareto. În audit, metoda de selecție 80/20 presupune auditarea a 80% din elementele cu valoarea cea mai mare și 20% din elemente alese în mod aleatoriu din întreaga populație. O condiție esențială este necesar a se avea în vedere în determinarea valorii și componenței eșantionului și anume bugetul alocat activității. Fără realizarea unui optim între costul auditării și volumul de elemente verificate, misiunea ar putea avea rezultate mai puțin eficiente.

Demersul științific continuă prin aprofundarea problematicii pragului de semnificație, considerând că raționamentul exercitat pentru o astfel de decizie are la bază un număr mare de factori, ceea ce îi conferă un interes crescut pentru a fi analizat. Un element care a ridicat o serie de discuții de-a lungul timpului a vizat latura calitativă a pragului de semnificație. O primă reacție față de eșecul financiar al marilor companii Waste Management, Sunbeam sau Enron a fost justificarea acestora pe fondul unei interpretări eronate a denaturărilor identificate. Deși din punct de vedere valoric acestea nu reprezentau niciun pericol pentru entități, s-a dovedit că sursa sau cauzele lor au fost fatale pentru viitorul entităților. Toate aceste evenimente au atras atenția organismelor profesionale asupra importanței aspectelor calitative ale pragului de semnificație, iar măsurile de precauție s-au materializat în reeditarea sau emiterea unor standarde care să conțină indicații privind factorii calitativi ai denaturărilor (SAB, 1999; ISA, 450; SAS, 107; ASA 320 etc).

În prima parte a capitolului cinci, „*Direcții de cercetare în domeniul factorilor de influență ai pragului de semnificație*” am realizat o analiză punctuală asupra principalelor elemente din literatura de specialitate asociate pragului de semnificație. Analiza noastră s-a concentrat pe un eșantion de 126 de articole științifice publicate în jurnale internaționale din domeniul auditului și al contabilității. De departe, importanța majoră îi este atribuită profitului brut asupra căruia se aplică un anumit procent pentru a stabili valoarea pragului de semnificație (Dyer, 1975). Pe lângă acest indicator au fost studii care au menționat posibilitate utilizării altor elemente precum Total active, Total venituri, Profit net etc.

Cercetările din literatura de specialitate prezintă diversitatea punctelor de vedere din care poate fi abordată problematica pragului de semnificație. Contextul intern al entității (Saucher, 2001; Gleason și Mills, 2002), pregătirea și profesionalism auditorilor (Blokdijsk și colab., 2003) sau cultura (Hell și Wang, 2009) sunt printre puținele criterii de diferențiere a deciziilor privind evaluarea denaturărilor de la nivelul situațiilor financiare.

Utilitatea informațiilor din literatura de specialitate se poate observa în cel de-al șaselea capitol al lucrării noastre. Obiectivul acestuia a constat în investigarea, la nivel național, a modului în care auditorii români își conturează deciziile referitoare la nivelul pragului de semnificație. Din paleta variată de factori identificați în analiza calitativă din capitolul cinci, am selectat un număr de 7 factori pe care am dorit să îi testăm printr-un studiu empiric la nivel național. Cele 247 de chestionare valide aplicate unor auditori financiari activi membrii

ai CAFR, au oferit posibilitatea obținerii de informații importante, care mai apoi, prelucrate cu ajutorul unor funcții regresionale au stabilit care dintre factorii testați intră procesul de exercitare a raționamentului profesional al auditorilor români vis-s-vis de decizia privind nivelul pragului de semnificație.

Contribuții proprii

Obiectivul principal al lucrării noastre a fost identificarea unor modalități de a explica și a înțelege mai bine procesul raționamentului profesional, în general, dar și în audit, în particular. Abordarea propusă de noi a constat în analizarea implicațiilor acestui proces din perspectiva mai multor profesii. Un spectru mai larg (abordarea multiprofesională) aduce cu sine posibilitatea identificării unor elemente care privite din alte puncte de vedere pot fi mai ușor înțelese. Cunoașterea raționamentului profesional așa cum este el aplicat de către un medic, avocat sau profesionist contabil permite creionarea unui tablou al principalelor puncte ce trebuie îndeplinite și fără de care direcția activităților profesionale ar duce către rezultate eronate. Rolul „profilului” psiho-profesional pe care am dorit să îl realizăm în primul capitol este de a întări ideea conform căreia succesul nu poate fi garantat decât de o persoană competentă și dedicată profesiei sale.

Un alt aspect de noutate regăsit în lucrarea noastră se referă la studiul standardelor profesionale în domeniul auditului. Acest studiu reprezintă un avantaj important în speță pentru auditorii practicieni stagiați sau debutanți care sunt puțin familiarizați cu conținutul și profunzimea standardelor internaționale de audit. Analiza noastră sintetizează conținutul acestor standarde și punctează demersul unui proces de audit, totul prin filtrul raționamentului profesional, care poate fi considerat „piatra de temelie” a misiunilor de audit.

Metoda de evaluarea a riscului de audit propusă de către noi în capitolul trei al lucrării de față, indică necesitatea creșterii transparenței și a obiectivității procedurii existente la momentul de față în practica de audit, prin diminuarea unor interpretări generalizate care nu sunt în măsură să surprindă diferențele ”sensibile” dintre două sau mai multe entități. Gradul de prudență propus în determinarea riscului inerent restrânge tendința emiterii unor decizii pe baza unor informații generale care nu tratează substanța problemei.

Procedura aplicată în stabilirea structurii eşantionului evidențiază rolul respectării condiției de optim între bugetul alocat misiunii de audit, implicit, bugetul repartizat pe fiecare activitate în parte și volumul de elemente cuprinse în eşantion. Acest optim s-ar putea traduce ca efortul auditorilor de a audita o parte cât mai mare a situațiilor financiare în condițiile unui buget existențiu cu scopul de a reduce riscul de detectare și de a obține un nivel cât mai ridicat al asigurării.

Studiul empiric din ultimul capitol reprezintă o noutate în literatura națională din sfera raționamentului profesional în audit. Deși am regăsit și alte studii care subliniau necesitatea cunoașterii contextului în care auditorii iau decizii și emit opinii, până în prezent nu a identificat niciun studiu empiric care să aprofundeze aceste elemente în parteneriat cu practicienii români. Cunoașterea aspectelor teoretice fără corelarea lor cu activitatea practică rămâne o muncă neterminată sau, altfel spus, pe jumătate realizată. Analiza literaturii de specialitate din capitolul cinci a creat contextul prielnic identificării factorilor ce ar putea fi testați de către noi la nivel național. Ipotezele elaborate, informațiile prelucrate și concluziile formulate demonstrează o îmbinare perfectă dintre cercetarea calitativă și cea cantitativă.

Rezultatele studiului empiric pot fi de folos cercetătorilor naționali, în vederea continuării direcției de cercetare, organismului profesional reprezentate prin CAFR căruia i se oferă o perspectivă asupra modului de acțiune a membrilor auditori și, nu în ultimul rând, studenților în domeniu, entităților economice sau tuturor persoanelor interesate de acest fascinant domeniul al raționamentului profesional.

Perspective ale cercetării

Epuizarea oricărui subiect de cercetare este un lucru imposibil de atins, atât timp cât societatea și mediul ei continuă să evolueze. Suntem și noi conștienți că demersul științific întreprins de către noi reprezintă o piesă în plus la jocul de „puzzle” atât de dificil al raționamentului profesional.

În primul rând, așa cum am menționat, această tematică de cercetare a fost puțin dezbătută la nivel național, existând posibilități de extindere a studiilor teoretice pe direcția trasată, prin identificarea altor criterii de analiză a problematicii raționamentului profesional. Studiile utilizate în cercetarea noastră sunt reduse ca număr și limitate ca apariție, prin urmare, o

actualizarea a literaturii de specialitate sau o creștere a numărului de articole analizate ar fi oportune pentru continuarea demersului.

Un alt aspect care ar putea fi îmbunătățit se referă la dezvoltarea raționamentului profesional și în cadrul altor activități din cadrul unei misiuni de audit. Lucrarea noastră aprofundează implicațiile deciziilor referitoare la pragul de semnificație, însă cunoașterea modului de exercitare a raționamentului profesional în cazul stabilirii eficienței sistemului de control intern, selectarea procedurilor de audit, determinarea sau caracterului suficient și adecvat al probelor de audit pot reprezenta posibile subiecte pentru cercetări viitoare.

Limitele cercetării noastre vizează și studiul empiric cu care încheiem demersul. Un prim punct este faptul că instrumentul aplicat, mai precis chestionarul, prezintă o credibilitate mai scăzută decât interviul sau experimentul. Utilizarea unui nou instrument de cercetare pentru realizarea studiului ar reprezentat posibilitatea consolidării rezultatelor obținute prin lucrarea noastră. În ceea ce privește eșantionul format din doar 247 de chestionare valide, deși este semnificativ din punct de vedere statistic, acesta ar putea fi extins pentru a crește reprezentativitatea rezultatelor obținute.

Dezavantajul îl reprezintă și limitarea cercetării la nivel național. Studiul ar putea reprezentat bazele unui grant sau al unui parteneriat cu alte organisme profesionale europene din domeniul auditului, în vederea dezvoltării unor studii comparative care să ofere profesioniștilor contabili soluții pentru creșterea calității serviciilor pe care le oferă și, implicit, întărirea respectului față de o frumoasă și plină de responsabilitate profesie cum este cea de auditor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

A. CĂRȚI DE SPECIALITATE

- 1) Arens, A., Loebbecke, J., (2003), *Audit-O abordare integrată*, Ed. Arc, Chișinău;
- 2) Chelcea, S., (2004), „*Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*”, ediția a 2-a, Editura Economică, București;
- 3) Dănescu Tatiana (2007), *Audit financiar-convergențe între teorie și practică*, Ed. Irecson, București;
- 4) Diaz, B. A., J.A. Viedma Catasno (1995), *El riesgo de la auditoria y la materialidad. Factores que limitan el alcance de la auditoria*, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, Generalitat Valenciana, Conselleria de Cultura, Educacion i Ciencia, ISBN 84-7784-189-6;
- 5) Gray I., Manson, S., (2008) *The audit process. Principles, practice and cases*, Edition, 4th Edition, Thomson Learning;
- 6) Horomnea, E., (2010), *Audit financiar-concepte, standarde, norme*, Editura Alfa, Iași;
- 7) Knapp C. M, (2001) *Contemporary auditing. Real issues and cases*, 4th Edition, South Western College Publishing a division of Thomson Learning;
- 8) Messier J W. F. (2003)., *Auditing and Assurance Services – a systematic approach*, 3th Edition, McGraw Hill Higher Education Companies,
- 9) Montoya del Corte, J., (2009), *La vertiente cualitativa de la materialidad en auditoria: marco teorico y estudio empirico para el caso espanol*, Fundacion de las Cajas de Ahorros, ISBN 9-788489-116542;
- 10) Mustață, R. V., (2008), *Sisteme de măsurare a armonizării și diversității contabile-între necesitate și spontaneitate*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca;
- 11) Neamțu Horia, Roman Aureliana Geta, Țurlea Eugen, (2012), *Audit financiar. Misiuni de asigurare și servicii conexe*, Ed. Economică, București;
- 12) Oprean, I., I.E. Popa, R.D. Lenghel (2007), *Procedurile auditului și ale controlului financiar*, Editura Risoprint, Cluj Napoca;
- 13) Perez, S.M., (2001), *Consideraciones psicologicas de la formacion del juicio del auditor: la importancia relativa en la planificacion de la auditoria*, Sevilla;
- 14) Porter, B., Simon, J., Hatherly, D., (2008) *Principles of external auditing*, 3th Edition, John Wiley and Sons, Limited Publication;
- 15) Stoian Ana, Țurlea Eugen, (2001), *Auditul financiar-contabil*, Ed. Economică, București;
- 16) Tiron Tudor, A., Popa, I. E., (2010), *Audit financiar*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca;
- 17) Whittington O. R, Pany, K. (2005), *Principles of auditing and other assurance services*, McGraw Hill Companies, 14th edition.

B. ARTICOLE PUBLICATE ÎN JURNALE DE SPECIALITATE

- 1) Abdolmohammadi, M., Wright, A., (1987), An Examination of the Effects of Experience and Task Complexity on Audit Judgments, *The Accounting Review*, vol. 62, no. 1 pp. 1-13;
- 2) Abdel-Khalik, A.R., Snowball, D.A., Wrrage, J.H., (1983), The effects of certain internal audit variables on the planning of external audit programs, *Accounting Review*, 58(2), 215-227;
- 3) Abdolmohammadi, M. J., Shanteau, J., (1992), Personal attributes of expert auditors, *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 53 (11), pp.158-172

- 4) Agoglia, C.P., Kida, Th., Hanno, D.M., (2003), The Effects of Alternative Justification Memos on the Judgments of Audit Reviewees and Reviewers, *Journal of Accounting Research*, vol. 41, no. 1, pp. 33-46;
- 5) Allen, R. D., and R. J. Elder (2005), A longitudinal examination of auditor error projection decisions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 24, no. 2: 69–84.
- 6) Antle, R., and B. Nalebuff (1991), Conservatism and Auditor-Client Negotiations, *Journal of Accounting Research*, vol. 29, Supplement: 31-54.
- 7) Arnold, D.F, Bernardib, R.A., Neidermeyer, P.E., (2001), The association between European materiality estimates and client integrity, national culture and litigation, *The International Journal of Accounting*, vol. 36, no.1, pp.459–483;
- 8) Arnold, D.F. Sr., R.A. Bernardi, and P.E. Neidermeyer (1999), The Effect of Independence on Decisions concerning Additional Audit Work: A European perspective, *A Journal of Practice & Theory*, vol. 18, Supplement, pp. 45-67.
- 9) Arnold, V., Collier, P.A., Leech, Sutton, S.G., (2000), The effect of experience and complexity on order and recency bias in decision making by professional accountants, *Accounting and Finance*, vol. 40, pp.109-134;
- 10) Asare, K.S., and A.M. Wright (1997), Evaluation of Competing Hypotheses in Auditing, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 16, no. 1: 1-13.
- 11) Asare, K.S., and L.S. McDaniel (1996), The Effects of Familiarity with the Preparer and Task Complexity on the Effectiveness of the Audit Review Process, *The Accounting Review*, vol. 71, no. 2: 139-159.
- 12) Asare, S. K., Haynes, C.M., Jenkins, J.G., (2007),The Effects of Client and Preparer Risk Factors on Workpaper Review Effectiveness, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 19, pp. 1-17;
- 13) Asare, S.K., (1992) The Auditor's Going-Concern Decision: Interaction of Task Variables and the Sequential Processing of Evidence, *The Accounting Review*, vol. 67, no. 2, pp. 379-393;
- 14) Asare, S.K., and A.M. Wright (2004), The Effectiveness of Alternative Risk Assessment and Program Planning Tools in a Fraud Setting, *Contemporary Accounting Research*, vol. 21, no. 2: 325-352.
- 15) Asare, S.K., and A.M. Wright (2008), The Effect of a Justification Memo and Hypothesis Set Quality on the Review Process, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 20, no. 1: 1–12.
- 16) Asare, S.K., and R.A. Davidson (1995), Expectation of Errors in Unaudited Book Values: The Effect of Control Procedures and Financial Condition, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 14, no. 1: 1-18.
- 17) Asare, S.K., C.M. Haynes, and J.G. Jenkins (2007), The Effects of Client and Preparer Risk Factors on Workpaper Review Effectiveness, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 19: 1–17.
- 18) Asare, S.K., G.M. Trompeter, and A.M. Wright (2000), The Effect of Accountability and Time Budgets on Auditors' Testing Strategies, *Contemporary Accounting Research*, vol. 17, no. 4: 539-560.
- 19) Asare, S.K., McDaniel, L.S., (1996), The effects of familiarity with the preparer and task complexity on the Effectiveness of the Audit Review Process, *The Accounting Review*, vol.71, no.2, pp. 139-159;
- 20) Asare, S.K., Trompeter, G., Wright, A.M, (2000), The effect of accountability and time budgets on auditors' testing strategies, *Contemporary Accounting Research*, vol.17, no.4, pp. 539-560;
- 21) Asare, S.K., Wright A.M., (2004), The Effectiveness of Alternative Risk Assessment and Program Planning Tools in a Fraud Setting, *Contemporary Accounting Research*, vol. 21, no.2, pp. 325-352;
- 22) Asare, S.K., Wright, A.M., (2008), The Effect of a Justification Memo and Hypothesis Set Quality on the Review Process, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 20, no.1, pp. 1- 12;
- 23) Ashton, R. H., 1974a, An experimental study of internal control judgments, *Journal of Accounting Research* 12, 143–157;
- 24) Ashton, R. H., 1974b, The predictive-ability criterion and user prediction models, *The Accounting Review* 49, 719–732.

- 25) Ashton, A., (1985), Does Consensus Imply Accuracy in Accounting Studies of Decision Making?, *The Accounting Review*, vol. 60, no. 2, pp. 173-185;
- 26) Ashton, A.H., Ashton, R.H., (1988), Sequential belief revision in auditing, *Accounting Review*, 63(4), 623-641;
- 27) Ashton, R.H., (1974), An Experimental Study of Internal Control Judgements, *Journal of Accounting Research*, vol. 12, no. 1, pp. 143-157;
- 28) Bamber, E.M., (1983), Expert Judgment in the Audit Team: A Source Reliability Approach, *Journal of Accounting Research*, vol. 21, no.2, pp. 396-412;
- 29) Bame-Aldred, C. W., Kida, T., (2007), A comparison of auditor and client initial negotiation position and tactics, *Accounting, Organization and Society*, 22, 249-268;
- 30) Barish, N.H., (1975), Professional Judgment and the Use of Auxiliaries, *PhD 972 AJPH*, vol. 65, no. 9, pp. 972-975;
- 31) Bates, H. L., Ingram, R. W., and Reckers, P. M. J. (1982), Auditor-client affiliation: The impact on materiality, *Journal of Accountancy*, vol. 153, no. 4: 60-63.
- 32) Bedard, J., (1994), Discussion of Framing and Presentation Mode Effects in Professional Judgment: Auditors' Internal Control Judgments and Substantive Testing Decisions, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Supplement, vol. 13, pp. 119-123;
- 33) Bedard, J.C., Biggs, S.F., (1991), Pattern Recognition, Hypotheses Generation, and Auditor Performance in an Analytical Task, *The Accounting Review*, vol. 66, no. 3, pp. 622-642;
- 34) Bedard, J.C., Graham, L.E., (2002), The effects of decision aid orientation on risk factor identification and audit test Planning, *Auditing*, vol.21, no.2, pp. 39-56;
- 35) Benbasat, I., Dexter, A.S., (1979), Value and Events Approaches to Accounting: An Experimental Evaluation, *The Accounting Review*, vol. 54, no. 4, pp. 735-749;
- 36) Bennett, B., Bradbury, M., Prangnell, H., (2006), Rules, Principles and Judgments in Accounting Standards", *Abacus*, vol. 42, no. 2, pp. 189-203;
- 37) Bernardi, R. A., and D. F. Arnold, Sr. (1994), The influence of client integrity and competence and auditor characteristics on materiality estimates, *Irish Accounting Review*, vol. 1, no. 1: 1–23.
- 38) Bernardi, R. A., and K. V. Pincus (1996), The relationship between materiality thresholds and judgments of fraud risk, *Managerial Finance*, vol. 22, no. 9: 1–15.
- 39) Bernstein, L. A. (1967), Concept of Materiality, *The Accounting Review*, vol. 42, no. 1: 86-95.
- 40) Bhattacharjee, S., Maletta, M., Moreno, K., (2007), The Cascading of Contrast Effects on Auditors' Judgments in Multiple Client Audit Environments, *The Accounting Review*, vol. 82, no.5, pp. 1097-1117;
- 41) Bhattacharjee, S., Moreno, K., (2002), The impact of affective information on the professional judgments of more experienced and Less Experienced Auditors, *Journal of Behavioral Decision Making*, vol. 15, no. 4, pp. 361-377;
- 42) Biggs, S.F., Mock, Th. J., (1983), An Investigation of Auditor Decision Processes in the Evaluation of Internal Controls and Audit Scope Decisions, *Journal of Accounting Research*, vol. 21, no. 1, pp. 234-255;
- 43) Biggs, S.F., Wild, J., (1985), An Investigation of Auditor Judgment in Analytical Review, *The Accounting Review*, vol. 60, no. 4, pp. 607-633;
- 44) Blokdijk, H., F. Driehuisen, D. A. Simunic, and M. T. Stein. (2003), Factors affecting auditors' assessments of planning materiality, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 22, no. 2: 297–307.
- 45) Boatsman, J.R., and J.C. Robertson (1974), Policy-capturing on Selected Materiality Judgments, *The Accounting Review*, pp. 342-352.
- 46) Bonner, S.E, R. Libby, and P.L. Walker (1994), The Effects of Instruction and Experience Acquisition on Auditing Knowledge, *The Accounting Review*, vol. 69, no. 1: 157-178.

- 47) Bonner, S.E, R. Libby, and M.W. Nelson (1996), Using Decision Aids to Improve Auditors' Conditional Probability Judgments, *The Accounting Review*, vol. 71, no. 2: 221-240.
- 48) Bonner, S.E. (1991), Is experience necessary in cue measurement? The case of auditing tasks, *Contemporary Accounting Research*, vol. 8: 253-269.
- 49) Bonner, S.E., (1990), Experience Effects in Auditing: The Role of Task-Specific Knowledge', *The Accounting Review*, vol. 65, no. 1, pp. 72-92;
- 50) Bonner, S.E., and B.L. Lewis (1990), Determinants of Auditor Expertise, *Journal of Accounting Research*, vol. 28, Supplement: 1-20.
- 51) Bonner, S.E., Libby, R., Nelson, M.W., (1996), Using Decision Aids to Improve Auditors' Conditional Probability Judgments, *The Accounting Review*, vol. 71, no. 2, pp. 221-240;
- 52) Bonner, Sarah E, (1990), Experience Effects In Auditing: The Role Of Task-Specific Knowledge, *The Accounting Review*, vol .65, no.1, pp. 72-92;
- 53) Brazel, J. F., C. P. Agoglia, and R. C. Hatfield, 2004, Electronic versus face-to-face
- 54) review: the effects of alternative forms of review on auditors' performance, *The Accounting Review* 79, 949–966.
- 55) Braun, K. W. (2001), The disposition of audit-detected misstatements: An examination of risk and reward factors and aggregation effects, *Contemporary Accounting Research*, vol. 18, no. 1: 71–99.
- 56) Brown, P.R., Karan, V., (1986), One Approach for Assessing the Operational Nature of Auditing Standards: An Analysis of SAS 9, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, vol 6, no.1, pp.134-146;
- 57) Bruns Jr, W. J., 1965, Inventory valuation and management decisions, *The Accounting Review* 40, 345–357;
- 58) Bruns Jr, W. J., 1966, The accounting period concept and its effect on management decisions, *Journal of Accounting Research* 4, 1–14.
- 59) Burns, J., Fogarty, J., (2010), Approaches to auditing standards and their possible impact on auditor behavior, *International Journal of Disclosure and Governance*, Macmillan Publishers, vol. 7, no. 4, 3, pp. 10–31;
- 60) But, J., Campbell, T.L., (1989), The effects of information order and hypothesis testing strategies on auditors judgments, *Advances in Accounting Behavioral Research*, vol. 8, pp. 39
- 61) Butler, S.A., (1985), Application of a Decision Aid in the Judgmental Evaluation of Substantive Test of Details Samples, *Journal of Accounting Research*, Autumn, vol. 23, no. 2 , pp. 513-526;
- 62) Butt, J.L., (1988), Frequency Judgments in an Auditing-Related Task, *Journal of Accounting Research*, vol. 26, no. 2 pp. 315-330;
- 63) Carpenter, B. W., M. W. Dirsmith and P. P. Gupta (1994), Materiality judgments and audit firm culture: Social behavioral and political perspectives, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 19, no. 4: 355–380.
- 64) Carpenter, B. W., and M. W. Dirsmith (1992), Early debt extinguishment transactions and auditor materiality judgments: A bounded rationality perspective, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 17, no. 8, pp. 709–740.
- 65) Carpenter, T.D., (2007), Audit Team Brainstorming, Fraud Risk Identification, and Fraud Risk Assessment: Implications of SAS . No.99, *The Accounting Review*, vol.82, no.5, pp. 1119-1140;
- 66) Cenker, W.J., Nagy, A.L., (2008), Auditor Resignations and Auditor Industry Specialization, *Accounting Horizons*, vol.22, no.3, pp. 279-295;
- 67) Chan, K.H., K.Z. Lin, and P.L. Lan Mo (2003), An Empirical Study on the Impact of Culture on Audit-Detected Accounting Errors, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 22, no. 2: 281-295.
- 68) Chan, S., (1982), Expert Judgments Under Uncertainty: Some Evidence And Suggestions, *Social Science Quarterly*, vol. 63, no. 3, pp. 428-444;
- 69) Chand, P., White, M., (2006), The Influence of Culture on Judgments of Accountants in

- 70) Fiji, *Australian Accounting Review*, 16 (38):82-88;
- 71) Chewning, G., K. Pany, and S. Wheeler (1989), Auditor reporting decisions involving accounting principle changes: Some evidence on materiality thresholds, *Journal of Accounting Research*, vol. 27, no. 1:78–96.
- 72) Chewning, G., W. Wheeler, and K. Chan (1998), Evidence on auditor and investor materiality thresholds resulting from equity-for-debt swaps, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 17, no. 1:39–53.
- 73) Chiplotin, B., (2004), Creating a new CPD package, *www.accountancymagazine.com*, pp. 40-41;
- 74) Choo, F., and K.T. Trotman (1991), The Relationship Between Knowledge Structure and Judgments for Experienced and Inexperienced Auditors, *The Accounting Review*, vol. 66, no. 3: 464-485
- 75) Chow, C.W., J.L. Ho, and P.L. Lan Mo (2006), Toward Understanding Chinese Auditors' Structuring of Audit Approaches, Client Acceptance Decisions, Risk Assessment, and Stringency of Imposed Reporting Standards, *Journal of International Accounting Research*, vol. 5, no. 1: 1–23.
- 76) Chung, O. Y. J., Cohen, J.R., Monroe, G.S., (2008), The Effect of Moods on Auditors' Inventory Valuation Decisions, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 27, no. 2, pp. 137-159;
- 77) Cianci, A.M., Bierstaker, J.L., (2009), The Impact of Positive and Negative Mood on the Hypothesis Generation and Ethical Judgments of Auditors, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 28, pp. 119–144;
- 78) Clor-Proell, S.M., (2009), The Effects of Expected and Actual Accounting Choices on Judgments and Decisions, *The Accounting Review*, vol. 84, no. 5, pp. 1465–1493;
- 79) Cohen, J., Kida, Th., (1989), The Impact of Analytical Review Results, Internal Control Reliability, and Experience on Auditors' Use of Analytical Review, *Journal of Accounting Research*, vol. 27, no. 2, pp. 263-276;
- 80) Cohen, J.R., and D.M. Hanno (2000), Auditors' Consideration of Corporate Governance and Management Control Philosophy in Preplanning and Planning Judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 19, no. 2: 133-146.
- 81) Cohen, J.R., and G.M. Trompeter (1998), An Examination of Factors Affecting Audit Practice Development, *Contemporary Accounting Research*, vol. 15, no. 4: 481-504.
- 82) Cohen, J.R., G. Krishnamoorthy, and A.M. Wright (2007), The Impact of Roles of the Board on Auditors' Risk Assessments and Program Planning Decisions, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 26, no. 1: 91–112.
- 83) Cohen, J.R., Hanno, D.M., (2000), Auditor's consideration of corporate governance and management control philosophy in Preplanning and Planning Judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol.19, no.2, pp.133-146;
- 84) Cohen, J.R., Krishnamoorthy, G., Wright, A.M., (2007), The Impact of Roles of the Board on Auditors' Risk Assessments and Program Planning Decisions, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol.26, no. 1, pp. 91-112
- 85) Cohen, J.R., L.W. Pant, and D.J. Sharp (1993), Culture-Based Ethical Conflicts Confronting Multinational Accounting Firms, American Accounting Association, *Accounting Horizons*, vol. 7, no. 3:1-13.
- 86) Cohen, J.R., L.W. Pant, and D.J. Sharp (1995), An Exploratory Examination of International Differences in Auditors ethical Perceptions, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 7: 37-64.
- 87) Copeland, R.M., and J.F. Wojdak (1969), Income manipulation and the purchase-pooling choice, *Journal of Accounting Research*, 188-195.
- 88) Correll, R., Jamal, K., Robinson, L.A., (2007), Teaching Professional Judgement in Accounting, vol. 6, no. 2, pp. 123-140;
- 89) Costigan, M. L., and D. T. Simon (1995), Auditor materiality judgment and consistency modifications: Further evidence from SFAS No. 96, *Advances in Accounting*, vol. 13: 207–222.

- 90) Crosby, M.A., (1981), Bayesian Statistics in Auditing: A Comparison of Probability Elicitation Techniques, *The Accounting Review*, vol. 56, no. 2, pp. 355-365;
- 91) Danos, P., Imhoff, E.A., (1983), Factors Affecting Auditors' Evaluations of Forecasts, *Journal of Accounting Research*, vol. 21, no. 2, pp. 473-494;
- 92) Dai Xiling, (2010), Study on relative problems about the accountant professional judgment ability, *International Journal of Economics and Finance*, vol. 2, no. 3, Aug 2010, www.ccsenet.org/ijef;
- 93) Desai, R., Desai, W., (2010), Towards a Decision Aid for External Audit Evaluation of the Internal Audit Function, *Journal of Global Business, Issues*, vol. 4, no.1, pp. 69-73;
- 94) DeZoort, F. T., D. R. Hermanson, and R. W. Houston (2003), Audit committee support for auditors: The effects of materiality justification and accounting precision, *Journal of Accounting and Public Policy*, vol. 22, no. 2: 175–199.
- 95) Dezoort, F.T., (1998), An Analysis of Experience effects on Audit Committee Members Oversight Judgments, *Accounting, Organization and Society*, vol. 23, no. 1, pp. 1-21;
- 96) Dezoort, F.T., Houston, R.H., Peters, M.F., (2001), The impact of internal auditor compensation and role on external auditors' Planning Judgments and Decision, *Contemporary Accounting Research*, vol.18, no.2, pp. 257-81;
- 97) Dickhaut, J.W., Eggleton, I.R.C., (1975), An Examination of the Processes Underlying Comparative Judgements of Numerical Stimuli, *Journal of Accounting Research*, vol. 13, no. 1, pp. 38-72;
- 98) Dinculescu, A., (2008), Pregătirea avocaților în Uniunea Europeană, *Conferință Roma-prezentare power-point*;
- 99) Dottin, E.S., (2009), Professional judgment and dispositions in teacher education, *Teaching and Teacher Education*, vol. 25, pp. 83–88;
- 100) Duchac, J., (2004), The dilemma of bright line accounting rules and professional judgment: Insights from special purpose entity consolidation rules, *International Journal of Disclosure and Governance*, vol. 1, no. 4, pp. 324–338;
- 101) Duff, A., (2009), Measuring audit quality in an era of change An empirical investigation of UK audit market stakeholders in 2002 and 2005, *Managerial Auditing Journal*, vol. 24, no. 5, pp. 400-422;
- 102) Dyer, J. L. (1975), Toward the Development of Objective Materiality Norms, *The Arthur Andersen Chronicle*, vol. 35, no. 4: 38-49.
- 103) Earley, C.E., Hoffman, V.B., Joe, J.R., (2008), Reducing Management's Influence on Auditors' Judgments: An Experimental Investigation of SOX 404 Assessments, *The Accounting Review*, vol. 83, no. 6, pp. 1461-1485;
- 104) Elder, R. J., and R. D. Allen (1998), An empirical investigation of auditor's decision to project errors, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 17, no. 2: 71–87.
- 105) Elliott, R.K., (1983), Unique Audit Methods:Peat Marwick International, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, vol 2, no. 2, pp.1-12;
- 106) Einhorn, H. J., and R. M. Hogarth, 1981, Behavioral decision theory: processes of judgment and choice, *Journal of Accounting Research* 19, 1–31.
- 107) Emby, C., Gelardi, A.M., Lowe, D.J., (2002), A research note on the influence of outcome knowledge on audit partners' judgments, *Behavioral Research in Accounting*, vol.14, pp. 87-103;
- 108) Emby, C., Gibbins, M., (2002), Good judgment in public accounting: Quality and justification, *Contemporary Accounting Research*, vol. 4, no. 2, pp. 287-313;
- 109) Emery, D.R., R. Thakkar, and S. Moriarity (1982), A Comparative Study of Materiality Judgments of Financial Statement Users and Auditors, *Proceedings, Decision Sciences Institut National Meeting*, vol. 1: 5-7.
- 110) English, L., (1988), Audit Judgement And Choice, *Australian Accountant*, vol. 58, no.3, pp. 43-51;
- 111) Epstein, R. M., Hundert, E., (2002), Defining and assessing professional competence, *JAMA*, 287 (2)

- 112) Erickson, M., Mayhew, B.W., Felix, W.L., (2000), Why Do Audits Fail? Evidence from Lincoln Savings and Loan, *Journal of Accounting Research*, vol. 38, no. 1, pp. 165-194;
- 113) Estes, R., and D. D. Reames (1988), Effects of personal characteristics on materiality decisions: A multivariate analysis, *Accounting & Business Research*, vol. 18, no. 72: 291–296;
- 114) Falise, M., Regnier, J., (1992), Reperes por un etique d'entreprise, *Centre D'Etique Contemporane*;
- 115) Facione A Peter, Facione C Noreen, Giancarlo A F Carol, (1997), Professional judgment and the disposition toward critical thinking, *California Academic Press*, 1997, pp. 1-17
- 116) Farmer, T.A., L.E. Rittenberg, and G.M. Trompeter (1987), An Investigation of the Impact of Economic and Organizational Factors on Auditor Independence, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 7, no. 1: 1–14.
- 117) Fesler, R. D., and J. L. Hagler (1989), Litigation disclosures under SFAS No. 5: A study of actual cases, *Accounting Horizons*, vol. 3, no. 1: 10–21.
- 118) Firth, M. (1979), Consensus Views and Judgment Models in Materiality Decisions, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 4, no. 4: 283-295.
- 119) Fisher, M. H. (1990), The effects of reporting auditor materiality levels publicly, privately, or not at all in an experimental setting, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 9, Supplement: 184–223.
- 120) Flanagan, J., Clarke, K., (2007), Beyond a Code of Professional Ethics: A Holistic Model of Ethical Decision-Making for Accountants, *Abacus*, vol. 43, no. 4, pp. 488-518;
- 121) Fogarty, T.J., and L.P. Kalbers (2000), An empirical evaluation of the interpersonal and organisational correlates of professionalism in internal auditing, *Accounting an Business Research*, vol. 30, no. 2:125-136.
- 122) Francis, J.R., and M.D. Yu (2009), Big 4 Office Size and Audit Quality, *The Accounting Review*, vol. 84, no. 5: 1521–1552
- 123) Fraser, P.N., (2010), A single set of worldwide auditing standards: The road is long, *International Journal of Disclosure and Governance*, vol. 7, no. 4, pp. 298–309;
- 124) Freddie, Ch., Trotman, K. T., (1991), The Relationship Between Knowledge Structure and Judgments for Experienced and Inexperienced Auditors, *The Accounting Review*, vol. 66, no.3, pp. 464-485;
- 125) Frederick, D.M., and R. Libby (1986), Expertise and Auditors' Judgments of Conjunctive Events, *Journal of Accounting Research*, vol. 24, no. 2: 270-290.
- 126) Friedberg, A. H., J. R. Strawser, and J. H. Cassidy (1989), Factors affecting materiality judgments: A comparison of “Big Eight” accounting firms’ materiality views with the results of empirical research, *Advances in Accounting*, vol. 7: 187–201.
- 127) Frishkoff, P. A., and M. Phillips (1985), Materiality in commercial bank inflation accounting, *Advances in Accounting*, vol. 2: 31–46.
- 128) Frishkoff, P.A. (1970), An Empirical Investigation of the Concept Materiality in Accounting, Empirical Research in Accounting: Selected Studies, *Journal of Accounting Research*, vol. 8, Supplement: 283-295;
- 129) Gaynor, L. M., L. S. McDaniel, and T. L. Neal, 2006, The effects of joint provision and disclosure of nonaudit services on audit committee members’ decisions and investors’ preferences, *The Accounting Review* 81, 873–896;
- 130) Gibbins, M., (1984), Propositions about the Psychology of Professional Judgment in Public Accounting, *Journal of Accounting Research*, vol. 22, no. 1, pp. 103-125;
- 131) Gibbins, M., (2002), Evidence from Auditors about Managers' and Auditors' Earnings Management Decisions: Discussion, *The Accounting Review*, Supplement: Quality of Earnings Conference , vol. 77, pp. 203-211;
- 132) Gibbins, M., and S. Salteiro (2000), Modeling the Auditor’s Intended Strategy in Auditor-Client Negotiation, 1-48.

- 133) Gibbins, M., S. Salterio, and A. Webb (2001), Evidence About Auditor–Client Management Negotiation Concerning Client’s Financial Reporting, *Journal of Accounting Research*, vol. 39, no. 3: 535-563.
- 134) Gleason, C. A., and L. F. Mills (2002), Materiality and contingent tax liability reporting, *The Accounting Review*, vol. 77, no. 2: 317–342.
- 135) Glover, S.M, Prawitt, D., Schultz Jr., J., Zimbelman, M.F., (2003), A Test of Changes in Auditors' Fraud-Related Planning Judgments since the Issuance of SAS No. 82, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol.22, no.2, pp. 237-251;
- 136) Glover, Steven M. (1997), The Influence of Time Pressure and Accountability on Auditors' Processing of Nondiagnostic Information, *Journal of Accounting Research*, vol. 35, no. 2: 213-226.
- 137) Grout, P., Jewitt, I., Pong, Ch., Whittington, G., (1994), Auditor professional judgement': implications for regulation and the law, *Accountancy Age*, vol. 38, no. 2, pp. 308-351;
- 138) Grundy, S., (1987), Curriculum: product or praxis, *Lewes: Farmer*;
- 139) Hackenbrack, K., (1992), Implications of Seemingly Irrelevant Evidence in Audit Judgment, *Journal of Accounting Research*, vol. 30, no. 1, pp. 126-136;
- 140) Haka, S, L. Friedman, and V. Jones (1986), Functional fixation and interference theory: A theoretical and empirical investigation, *The Accounting Review*, vol. 61, no. 3: 455–474;
- 141) Hackenbrack, K., Nelson, M., (1996), Auditors incentives and their application of financial accounting standards, *The Accounting Research*, 71(1), 43-59;
- 142) Hatfield, R.C., Agoglia, C.P., Sanchez, M., (2008), Client Characteristics and the Negotiation Tactics of Auditors: Implications for Financial Reporting, *Journal of Accounting Research*, vol. 46, no. 5, pp. 1183-1207;
- 143) Heffes, E.M., (2006), PwC U.S. Chairman Calls For Balance Between Rules and Principles, *Financial Executive*, March 2006 , pp. 15-16;
- 144) Hell, R. E. and D. Wang (2009), Cultural impact on the audit planning phase: An empirical study in China and France, *Master thesis*, two-year;
- 145) Heiman-Hoffman, V.B., Mooser D.V, Joseph J.A., (1995), The impact of an auditor’s initial hypothesis review on subsequent performance at identifying actual errors, *Contemporary Accounting Research*, 11,763-779;
- 146) Hirst, D. E., (1994), Auditors sensitivity to source reliability, *Journal of Accounting Research*, 32(Spring), 113-126;
- 147) Hoffman, V.B., Patton, J.M., (1997), Accountability, the Dilution Effect, and Conservatism in Auditors' Fraud Judgments, *Journal of Accounting Research*, vol. 35, no. 2, pp. 227-237;
- 148) Hoffman, V. B., J. R. Joe, and D. V. Moser, 2003, The effect of constrained processing on auditors’ judgments, *Accounting, Organizations and Society* 28, 699–714.
- 149) Hoffman, V.B., Zimbelman, M.F., (2009), Do Strategic Reasoning and Brainstorming Help Auditors Change Their Standard, Audit Procedures in Response to Fraud Risk?, *The Accounting Review*, vol. 84, no. 3, pp. 811-837;
- 150) Hofstedt, T.R. and G.D. Hughes (1977), An Experimental Study of the Judgement Element in Disclosure Decisions, *The Accounting Review*, vol. 62, no. 1: 379-395
- 151) Hogan, C.E., Rezaee, Z., Riley, R., Velury, U.K., (2008), Financial Statement Fraud: Insights from the Academic Literature, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 27, no. 2, pp. 231-252;
- 152) Holmes, W., (1972), Materiality through the looking glass, *Journal of Accountancy*, 133, 44-49;
- 153) Holstrum, G.L., and W.F. Messier, Jr. (1982), A Review and Integration of Empirical Research on Materiality, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 2, no. 1: 45-63.
- 154) Hope, O.K., Langli, J.K., (2010), Auditor Independence in a Private Firm and Low Litigation Risk Setting”, *The Accounting Review*, vol. 85, no. 2, pp. 573–605;

- 155) Hubbard, A., (1991), Experience and Error Frequency Knowledge as Potential Determinants of Audit Expertise, *The Accounting Review*, vol. 66, no.2, pp. 218-239;
- 156) Hudson, D.L., (2003), Professional Judgment, *Aba Journal*, July, pp.14;
- 157) Hunton, J. E., and J. M. Rose, 2008, Can directors' self-interests influence accounting choices? *Accounting, Organizations and Society* 33, 783–800;
- 158) Hunton, J. E., and A. Gold, 2010, A field experiment comparing the outcomes of three fraud brainstorming procedures: nominal group, round robin, and open discussion, *The Accounting Review* 85, 911–935.
- 159) Hyatt, T.A., Prawitt, D.F., (2001), Does Congruence between Audit Structure and Auditors' Locus of Control Affect Job Performance?, *The Accounting Review*, vol. 76, no. 2, pp. 263-274;
- 160) Icerman, R. C., and W. A. Hillison (1991), Disposition of audit-detected errors: Some evidence on evaluative materiality, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 10, no. 1: 22–34.
- 161) Iskandar, T.M, and E.R. Iselin (1996), Industry type: a factor in materiality judgements and risk assessments, *Managerial Auditing Journal*, vol. 11, no. 3: 4–10.
- 162) Iskandar, T.M., and E.R. Iselin (1999), A review of materiality research, *Accounting Forum*, vol. 23, no. 3: 209-239.
- 163) Jamal, K., Tan, H-T., (2001), Can Auditors Predict the Choices Made by Other Auditors?, *Journal of Accounting Research*, vol. 39, no. 3, pp. 583-597;
- 164) Janvrin, D.J., and C.G. Jeffrey (2007), An Investigation of Auditor Perceptions about Subsequent Events and Factors That Influence This Audit Task, *Accounting Horizons*, vol. 21, no. 3: 295–312
- 165) Jeffrey, C., Dilla, W., Weatherholt, N., (2004), The Impact Of Ethical Development And Cultural Constructs On Auditor Judgments: A Study Of Auditors In Taiwan, *Business Ethics Quarterly*, vol. U, Issue 3, pp.553-579;
- 166) Jenkins, J.G., and C.M. Haynes (2003), The Persuasiveness of Client Preferences: An Investigation of the Impact of Preference Timing and Client Credibility, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 22, no. 1: 143-153.
- 167) Jenkins, J.G., and C.M. Haynes (2003), The Persuasiveness of Client Preferences: An Investigation of the Impact of Preference Timing and Client Credibility, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 22, no. 1: 143-153.
- 168) Jenkins, J.G., D.R. Deis, J.C. Bedard, and M.B. Curtis (2008), Accounting Firm Culture and Governance: A Research Synthesis, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 20, no. 1: 45–74.
- 169) Jennings, M., D. C. Kneer, and P. M. J. Reckers (1987), A reexamination of the concept of materiality: Views of auditors, users and officers of the court, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 6, no. 2: 104–115.
- 170) Jennings, M., P. M. J. Reckers, and D. C. Kneer (1991), The auditor's dilemma: The incongruous judicial notion of the auditing profession and actual auditor practice, *American Business Law*, vol. 29, no. 1: 99–125;
- 171) Jensen, R. E., 1966, An experimental design for study of effects of accounting variations
- 172) in decision making, *Journal of Accounting Research* 4, 224–238.
- 173) Johnstone, K.M., M.H. Sutton, and T.D. Warfield (2001), Antecedents and Consequences of Independence Risk: Framework for Analysis, *Accounting Horizons*, vol. 15, no.1: 1-18.
- 174) Jones, J., Massey, D.W., Thorne, L., (2003), Auditors' Ethical Reasoning: Insights From Past Research And Implications For The Future, *Journal of Accounting Literature*, vol.22, pp. 45-103;
- 175) Joyce, E. J., 1976, Expert judgment in audit program planning, *Journal of Accounting Research* 14, 29–60.
- 176) Joyce, E.J., Biddle, G.C., (1981), Are Auditors' Judgments Sufficiently Regressive?, *Journal of Accounting Research*, vol. 19, no. 2, pp. 323-349;

- 177) Kachelmeier, S.J., Messier, W.F. Jr., (1990), An Investigation Of The Influence Of A Nonstatistical Decision Aid on Auditor Sample Size Decisions, *The Accounting Review*, vol. 65, no.1, pp. 209-226;
- 178) Kadous, K., (2000), The effects of audit quality and consequence severity on juror evaluations of Auditor Responsibility for Plaintiff Losses, *The Accounting Review*, vol.75, no. 3, pp. 327-341;
- 179) Kadous, K., Kennedy, J.S., Peecher, M.E., (2003), The effect of quality assessment and directional goal commitment on auditors' Acceptance of Client Preferred Accounting Methods, *The Accounting Review*, vol. 78, no. 3, pp. 759-778;
- 180) Kadous, K., Magro, A.M., Spilker, B.C., (2008), Do Effects of Client Preference on Accounting Professionals' Information Search and Subsequent Judgments Persist with High Practice Risk?, *The Accounting Review*, vol. 83, no.1, pp. 133–156;
- 181) Kahneman, R.S., Tversky, A., (1979), Prospect theory: an analysis of decision under risk, *Econometrics*, 47, 263-291;
- 182) Kalbers, P.L., Cenker, W.J., (2008), The Impact of Exercised Responsibility, Experience, Autonomy, and Role Ambiguity on Job Performance in Public Accounting, *Journal of Managerial Issues*, vol. 20, no.3, pp. 327-347;
- 183) Kaplan, S.E., Reckers, P.M.J, (1985), An empirical examination of auditors initial planning process, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 4(1), 1-19;
- 184) Kaplan, S.E., (1988), An Examination of the Effect of Presentation Format on Auditors' Expected Value Judgments, *Accounting Horizons* I, September, pp 90-95;
- 185) Kennedy, J., (1993), Debiasing Audit Judgment with Accountability: A Framework and Experimental Results, *Journal of Accounting Research*, vol. 31, no. 2, pp. 231-245;
- 186) Kennedy, J., (1995), Debiasing the curse of knowledge in audit judgment, *The Accounting Review*, vol. 70, no. 2, pp. 249-273;
- 187) Kennedy, J., Peecher, M.E., (1997), Judging Auditors' Technical Knowledge, *Journal of Accounting Research*, vol. 35, no. 2, pp. 279-293;
- 188) Kida, Th., (1984), The Impact of Hypothesis-Testing Strategies on Auditors' Use of Judgment Data, *Journal of Accounting Research*, vol. 22, no. 1, pp. 332-340;
- 189) Kida, Th., (1980), An Investigation into Auditors' Continuity and Related Qualification Judgments, *Journal of Accounting Research*, vol. 18, no. 2, pp. 506-523;
- 190) Kinney, W.R.Jr., Uecker, W.C., (1982), Mitigating the Consequences of Anchoring in Auditor Judgments, *The Accounting Review*, vol. 57, no. 1, pp. 55-69;
- 191) Kinney, William R. (1979), The Predictive Power of Limited Information in Preliminary Analytical Review: An Empirical Study, *Journal of Accounting Research*, vol. 17, Supplement : 148-165;
- 192) Knechel, W. R., Messier, W. F. Jr., (1990), recency effects in the auditors belief revision process, *The Accounting Review*, 65, 452-460;
- 193) Koonce, L., Anderson, U., Marchant, G., (1995), Justification of Decisions in Auditing, *Journal of Accounting Research*, vol. 33, no. 2, pp. 369-384;
- 194) Koonce, L., (1993), Explanation and counterexplanation during audit analytical review, *The Accounting Review*, 67, 59-76;
- 195) Kopp, L.S., (2001), The Role of Documentation and Memory in Internal Control Evaluation, Bell and Howell Information and Learning Company, *dissertation*, UMI No. 9989226, pp.100;
- 196) Kopp, Lori S. (2000), The Role of Documentation and Memory in Internal Control Evaluation, 1-52.
- 197) Kranacher, M-J. (2007), Determining Materiality: Relativity and Professional Judgment, *The CPA Journal*, vol. 77, no. 8: 80.
- 198) Krogstad, J. L., R. T. Ettenson, and J. Shanteau (1984), Context and experience in auditors' materiality judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 4, no. 1: 54–74.
- 199) Krogstad, J.L., R. Ettenson, and J. Shanteau (1981), Materiality Judgments: The Development of Auditor Expertise, *Working paper, Creighton University*.

- 200) Kuang, X., Moser, D., (2009), Reciprocity and the Effectiveness of Optimal Agency Contracts, *The Accounting Review*, vol. 84, no. 5, pp. 1671–1694;
- 201) Kueppers, R.J., Sullivan, K.B., (2010), How and why an independent audit matters, *International Journal of Disclosure and Governance*, Macmillan Publishers Ltd. 1741-3591, vol. 7, no. 4, pp. 286–293;
- 202) Kunda, Z., (1990), The case for motivated reasoning, *Psychological Bulletin*, 108, 480-498
- 203) Leslie, D.A., (1985), Materiality:the concepts and its application to auditing, Toronto, Canada, *Canadian Institute of Chartered Accountants*.
- 204) Levitt, A. (1998), The numbers game, Remarks by Securities and Exchange Commission Chairman Arthur Levitt at the New York *University Center for Law and Business*, New York;
- 205) Libby, R., and P. A. Libby, 1989, Expert measurement and mechanical combination in control reliance decisions, *The Accounting Review* 64, 729–747.
- 206) Libby, R., and D.M. Frederick (1990), Experience and the Ability to Explain Audit Findings, *Journal of Accounting Research*, vol. 28, no. 2: 348-367;
- 207) Libby, R., Lipe, M.G., (1992), Incentives effects and cognitive processes involved in accounting judgments, *Journal of Accounting Research*, (Autumn), 249-273
- 208) Libby, R., Luft, J., (1993), Determinants of judgment performance in accounting settings: ability, knowledge, motivation and environment, *Accounting, Organization and Society*, 18.425-450;
- 209) Libby, R., and W. R. Kinney, Jr. (2000), Does mandated audit communication reduce opportunistic corrections to manage earnings to forecast?, *The Accounting Review*, vol. 75, no. 4: 383–404.
- 210) Libby, R., Frederick, D.M.,(1990), Experience and the Ability to Explain Audit Findings, *Journal of Accounting Research*, vol. 28, no. 2, pp. 348-367;
- 211) Libby, R., Kinney Jr., W., (2000), Does mandated audit communication reduce opportunistic corrections to manage Earnings to Forecasts?,*The Accounting Review*, vol.75, no.4, pp. 383-404;
- 212) Libby, R., M.W. Nelson, and J.E.Hunton (2006), Recognition v. Disclosure, Auditor Tolerance for Misstatement, and the Reliability of Stock-Compensation and Lease Information, *Journal of Accounting Research*, vol. 44, no. 3: 533-557;
- 213) Libby, T., Thorne, L., (2000), Auditors’ virtue: a qualitative analysis and categorization,
- 214) Lim-u-sanno, K., Ussahawanitchakit, P., (2009), Audit Risk Judgment And Performance of Thai Auditors: An Empirical Investigation of Their Antecedents And Consequences, *Journal of Academy of Business And Economics*, vol. 9, no. 3, pp. 59-82;
- 215) Lin, K.L., Fraser, I.A.M. Hatherly, D.J., (2000), An Experimental Study of Auditor Analytical Review Judgements, *Journal of Business Finance and Accounting*, vol. 27, no.7-8, pp.821-857;
- 216) Lin, K.Z., Fraser, I.A., (2008), Auditors’ Ability to Resist Client Pressure and Culture: Perceptions in China and the United Kingdom, *Journal of International Financial Management and Accounting*, vol. 32, no.1, pp. 161-183;
- 217) Lin, Kenny Z., A.M. Fraser, and D.J. Hatherly, (2000), An Experimental Study of Auditor Analytical Review Judgements, *Journal of Business Finance & Accounting*, pp. 821-857.
- 218) Lin, Kenny Z., Fraser, A.M., (2008) “Auditors’ Ability to Resist Client Pressure and Culture: Perceptions in China and the United Kingdom”, *Journal of International Financial Management and Accounting*, pp. 161-183.
- 219) Lindberg, D.L., (1999), Instructional case: Lakeview Lumber, Inc.: A study of auditing issues related to Fraud, Materiality and Professional Judgment, *Issues in Accounting Education*, vol. 14, no. 3, pp. 497-515;
- 220) Liu, C-S., and H. F. Mittelstaedt. (2002), Materiality judgments and disclosure of retiree health care costs under SFAS No. 81, *Review of Accounting Studies*, vol. 7, no. 4: 405–434;
- 221) Luckett, P. F., and M. K. Hirst, 1989, The impact of feedback on inter-rater agreement

- 222) and self insight in performance evaluation decisions, *Accounting, Organizations and Society* 14, 379–387;
- 223) Lynch, A. L., U. S. Murthy, and T. J. Engle, 2009, Fraud brainstorming using computer-mediated communication: the effects of brainstorming technique and facilitation, *The Accounting Review* 84, 1209–1232.
- 224) MacDaniel, L. S., (1990), The effects of time pressure and audit program structure on audit performance, *Journal of Accounting Research*, 28, 267-285;
- 225) Maletta, M. J., and T. Kida, 1993, The effect of risk factors on auditors' configural information processing, *The Accounting Review* 68, 681–691;
- 226) Mare C., Dragos C., Popa I. E., Dragos S., **Șpan G.A.**, (2011), How to estimate teaching quality. An overview and some statistical evidences on a sample of master business students in Romania, *Studia Oeconomica*, 56(1);
- 227) Martinov, N., and P. Roebuck (1998), The assessment and integration of materiality and inherent risk: An analysis of major firms' audit practices, *International Journal of Auditing*, vol. 2, no. 2: 103–126.
- 228) Martinov-Bennie, N., Pflugrath, G., (2009), The Strength of an Accounting Firm's Ethical Environment and the Quality of Auditors' Judgments, *Journal of Business Ethics*, vol. 87, pp. 237–253;
- 229) Massey, D.W., and L. Thorne (2006), The Impact of Task Information Feedback on Ethical Reasoning, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 18: 103-116.
- 230) Mayhew, B.W., Wilkins, M.S., (2003), Audit Firm Industry Specialization as a Differentiation Strategy: Evidence from Fees Charged to Firms Going Public, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol.22, no.2, pg. 33-52;
- 231) Mayper, A. G. (1982), Consensus of auditors' materiality judgments of internal accounting control weaknesses, *Journal of Accounting Research*, vol. 20, no. 2: 773–783.
- 232) Mayper, A. G., M. S. Doucet, and C. S. Warren (1989), Auditors' materiality judgments of internal accounting control weaknesses, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 9, no. 1: 72–86;
- 233) Mamede S, Schmidt H, (2008) Effects of reflective practice on the accuracy of medical diagnosis. *Medical Education*, 42: 468-475.
- 234) McKnight, C.A., Wright, W.F., (2011), Characteristics of Relatively High-Performance Auditors, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 30, no. 1, pp. 191–206;
- 235) Mennicken, A., (2008), Connecting worlds: The translation of international auditing standards into post-Soviet audit practice, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 33, pp. 384–414;
- 236) Messier, W. F. Jr., Carter, W.O., (2008), Can Audit Partners Predict Subordinates' Ability to Detect Errors?, *Journal of Accounting Research*, vol. 46, no. 5, pp.1241-1264;
- 237) Messier, W. F., Jr. (1983), The effect of experience and firm type of materiality /disclosure judgments, *Journal of Accounting Research*, vol. 21, no. 2: 611–618.
- 238) Messier, W.F., Jr. (1981), An Analysis of Expert Judgment in the Materiality/Disclosure Decision, *SE Aids Proceedings*, 117-119.
- 239) Messier, W.F., Jr., N. M. Bennie, and A. Eilifsen (2005), A Review and Integration of Empirical Research on Materiality: Two Decades Later, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 24, no. 2: 153-187.
- 240) Messier, W.F., Kozloski, T.M., Kochetova-Kozloski, M., (2010), An Analysis of SEC and PCAOB Enforcement Actions against Engagement Quality Reviewers, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 29, no. 2, pp. 233–252;
- 241) Mock Th., Washington, M.T., (1999), A Comparative Evaluation of Belief Revision Models in Auditing, *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, vol. 18, no. 2, pp. 105-127;
- 242) Moeckel, C. L., Plumlee, R. D., (1989), Auditors' Confidence In Recognition Of Audit Evidence, *The Accounting Review*, vol. 64, no. 4, pp. 653-666;

- 243) Moeckel, C., (1990), The Effect of Experience on Auditors' Memory Errors, *Journal of Accounting Research*, vol. 28, no. 2, pp. 368-387;
- 244) Moldoveanu Urania, Exigentele controlului calitatii activitatii de audit financiar in contextul actualelor reglementari europene si nationale, *Audit financiar* nr. 4 si 5/2009
- 245) Montoya del Corte, J., F.J.Martinez G., and A. Fernandez-Laviada (2008), La Utilization Efectiva de los Factores Cualitativos de la Materialidad: un Analisis Empirico Para los Auditores de Cuentas Ejercientes en Espana – The Effective Use of Qualitative Materiality Factors: An Empirical Analysis for the Practicing Auditors in Spain, *RC-SAR*, vol. 11, no. 1, pp. 99-124.
- 246) Moreno, K., and S. Bhattacharjee (2003), The Impact of Pressure From Potential Client Business Opportunities on The Judgments of Auditors across Professional Ranks, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 22, no. 1: 13-28.
- 247) Moriarity, S. and F. Barron (1976), Modeling the Materiality Judgments of Audit Partners, *Journal of Accounting Research*, vol. 14, no. 2: 320-341.
- 248) Moriarity, S. and F. Barron (1979), A Judgment-Based Definicion of Materiality, *Journal of Accounting Research*, vol. 17, Supplement: 114-135.
- 249) Morrill, J., (2005), Professional Judgment and Departures from GAAP - Judgment in Jeopardy, Revisited, *PCC*, vol. 4, no. 2, pp. 285-299;
- 250) Morris, M. H., and W. D. Nichols (1988), Consistency exceptions: Materiality judgments and audit firm structure, *The Accounting Review*, vol. 63, no. 2: 237–254.
- 251) Morris, M. H., and W. D. Nichols, and J. W. Pattillo (1984), Capitalization of interest, materiality judgment divergence and users' information needs, *Journal of Business Finance & Accounting*, vol. 11, no. 4: 547–555;
- 252) Nelson, M. W., and W. R. Kinney Jr, 1997, The effect of ambiguity on loss contingency
- 253) reporting judgements, *The Accounting Review* 72, 257–274.
- 254) Nelson, I.T., Ratliff, R.L., Steinhoff, G., Mitchell, G.J., (2003), Teaching logic to auditing students: can training in logic reduce audit judgment errors?, *Journal. of Accountacy*, vol. 21, pp. 215–237;
- 255) Nelson, M. W., S. D. Smith, and Z-V. Palmrose (2005), The effect of quantitative materiality approach on auditors' adjustments decisions, *The Accounting Review*, vol. 80, no. 3: 897–920.
- 256) Nelson, M.W, J.A. Elliott, and R.L. Tarpley (2002), Evidence from Auditors about Managers' and Auditors' Earnings Management Decisions, *The Accounting Review*, vol. 77, Supplement: 175–202.
- 257) Nelson, M.W., (2009), A Model and Literature Review of Professional Skepticism in Auditing, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 28, no. 2, pp. 1–34;
- 258) Nelson, M.W., R. Libby, and S.E. Bonner (1995), Knowledge Structure and the Estimation of Conditional Probabilities in Audit Planning, *The Accounting Review*, vol. 70, no. 1:27-47.
- 259) Neumann, F. (1968), The Auditing Standard of Consistency, Empirical Research in Accounting: Selected Studies, *Journal of Accounting Research*, vol. 6, Supplement: 1-17.
- 260) Newton, L.K. (1977), The Risk Factor in Materiality Decisions, *The Accounting Review*, vol. 52, no. 1: 97-108;
- 261) Norcini, J.J., Rethans, J.J., Baron-Maldonado, M., Blackmore, D., Jolly, B.C., LaDuca, T., Lew, S., Page, G., Southgate, L. (2002), The relationship between competence and performance: implications for assessing practice performance, *Medical Education*, 36: 901-909;
- 262) Ng, T. B-P., and H-T. Tan (2003), Effects of authoritative guidance availability and audit committee effectiveness on auditors' judgments in an auditor-client negotiation context, *The Accounting Review*, vol. 78, no. 3: 801–818.
- 263) Ng, T. B-P., and H-T. Tan (2007), Effects of Qualitative Factor Salience, Expressed Client Concern, and Qualitative Materiality Thresholds on Auditors' Audit Adjustment Decisions, *Contemporary Accounting Research*, vol. 24, no. 4: 1171-1192;

- 264) Nordsieck, D.W., (2011) How the Professional Judgment Standard Could Undermine the Validity of Sexually Violent Predator Laws, *Wash. U. L. Rev.* 1281;
- 265) Norman, L., (2005). Nursing students' perception of a career in nursing: Impact of a national campaign designed to attract people into the nursing profession. *Journal of Professional Nursing.* 21(2), 75-83.
- 266) O'Donnell, E., and E.N. Johnson (2001), The Effects of Auditor Gender and Task Complexity on Information Processing Efficiency, *International Journal of Auditing*, vol. 5, no. 2: 91-105.
- 267) O'Donnell, Ed., Schultz, J. Jr., (2005), The Halo Effect in Business Risk Audits: Can Strategic Risk Assessment Bias Auditor Judgment about Accounting Details?, *The Accounting Review*, vol. 80, no. 3, pp. 921–939;
- 268) O'Donnell, E., (1996), Measuring cognitive effort during analytical review: A process-tracing framework with Experimental Results, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 15, pp. 100-110;
- 269) O'Leary, C., Stewart, J., (2007), Governance factors affecting internal auditors' ethical decision-making An exploratory study, *Managerial Auditing Journal*, vol. 22, no. 8, pp. 787-808;
- 270) Oprean I., Şpan G.A., (2009), Ways of strenghtening the statutory audit efficiency, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*,11(1);
- 271) Owroso, V. E., W. F. Messier Jr, and J. G. Lynch Jr, 2002, Error detection by industry specialized teams during sequential audit review, *Journal of Accounting Research* 40, 883–900;
- 272) Pany, K., and S. Wheeler (1989), Auditing: A comparison of various materiality rules of thumb, *CPA Journal*, vol. 59, no. 6: 62–63;
- 273) Papa F.J., Harasym, PH. (1999), Medical curriculum reform in North America, 1765 to the present: A cognitive science perspective. *Academic Medicine*, 74:154–164.
- 274) Patel, C., G.L. Harrison, and J.L. McKinnon (2002), Cultural Influences on Judgments of Professional Accountants in Auditor–Client Conflict Resolution, *Journal of International Financial Management and Accounting*, vol. 13, no. 1: 1-31;
- 275) Patel, V.L., Groen, G.J., Arocha, J.F. (1990). Medical expertise as a function of task difficulty, *Memory & Cognition*, 18(4), 394-406
- 276) Pattilo, J. W. (1976), The Concept of Materiality in Finacial Reporting, *Finacial Executive Research Foundation*.
- 277) Pattilo, J. W. and J. D. Siebel (1973), The Concept of Materiality, *Finacial Executive*, 28-30;
- 278) Plumlee,R.D., (1985), The standard of objectivity for internal auditors: memory and bias effects, *Journal of Accounting Research*, 23, 683-699;
- 279) Peecher, M.E., (1996), The Influence of Auditors' Justification Processes on Their Decisions: A Cognitive Model and Experimental Evidence, *Journal of Accounting Research*, vol. 34, no. 1, pp. 125-140;
- 280) Peecher, M.E., Schwartz, R., Solomon, I., (2007), It's all about audit quality: Perspectives on strategic-systems auditing, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 32, pp. 463–485;
- 281) Peecher, M. E., and M. D. Piercey, 2008, Judging audit quality in light of adverse outcomes: evidence of outcome bias and reverse outcome bias, *Contemporary Accounting Research* 25, 243–274.
- 282) Pflugrath, G., Martinov-Bennie, N., Chen, L., (2007), The impact of codes of ethics and experience on auditor judgments, *Managerial Auditing Journal*, vol. 22, no. 6, pp. 566-589;
- 283) Pincoffs, E., (1986), *Quandaries and Virtues*. Lawrence, KS: *University Press of Kansas*;
- 284) Popa I. E., Şpan G.A., Fulop M.T., (2010), Qualitative factors of materiality – a review of empirical research, *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica* 12 (1);
- 285) Popa, I. E., Tiron Tudor A., Şpan G. A., (2012), Raţionamentul profesional-factor determinant în creşterea calităţii misiunilor de audit, *Audit Financiar* vol. 2;
- 286) Popa, I. E., Tiron Tudor A., Şpan G. A., Fulop M. T., (2012), Essential characteristics of a correct professional judgment process, *International Journal of Business Research*, 12(1);

- 287) Popova, V.K., (2008), Integration Of Fraud Risk In The Risk Of Material Misstatement And The Effect On Auditors' Planning Judgments - *dissertation, Norman-Oklahoma, UMI* - no. 3315111, pp. 1-74;
- 288) Pratt, J., and J.D. Stice (1994), The Effects of Client Characteristics on Auditor Litigation Risk Judgements, Required Audit Evidence, and Recommended Audit Fees, *The Accounting Review*, vol. 69, no. 4: 639-656
- 289) Read, M., Gear, T., (2007), Developing professional judgement with the aid of a 'low-profile' group support system, *Journal of the Operational Research Society*, vol. 58, pp. 1021 –1029;
- 290) Reckers, P. M. J. y Wong-On-Wing, B. (1991), Management's motive and its effect on selected audit decisions, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 3: 66-84.
- 291) Rentfro, R., Hooks, K.L., (2004), The Effect Of Professional Judgment on Financial Reporting Comparability, *Journal of Accounting and Finance Research*, vol.1, pp. 87-98;
- 292) Rich, J. S., 2004, Reviewers' responses to expectations about the client and the preparer, *The Accounting Review* 79, 497–517;
- 293) Richard, P., Elder L., (2002), Critical thinking: tools for taking charge of your professional and personal life, *Pearson Education, Ed. Financial Times Prentice Hall*, New Jersey;
- 294) Robinson, C., and L. Fertuck (1985), Materiality: An Empirical Study of Actual Auditor Decisions, *Research Monograph Number 12*. Vancouver, British Columbia: The Canadian Certified General Accountants' Research Foundation.
- 295) Rose, J., W. Beaver, S. Becker, and G. Sorter (1970), Toward an Empirical Measure of Materiality, (Empirical Research in Accounting: Selected Studies), *Journal of Accounting Research*, Supplement: 138-148.
- 296) Roy, E. P., (2011) Research Report on Professional Judgment Matters, *www.ssnr.com*;
- 297) Salterio, S., (1996), The Effects Of Precedents And Client Position On Auditors' Financial Accounting Policy Judgment, *Accounting Organization and Society*, vol. 21, no. 5, pp. 467-486;
- 298) Sanchez, M. H., C. P. Agoglia, and R. C. Hatfield, 2007, The effect of auditors' use of a reciprocity-based strategy on auditor-client negotiations, *The Accounting Review* 82, 241–263;
- 299) Satava, D., Caldwell, C., Richards, L., (2006), Ethics and the Auditing Culture: Rethinking the Foundation of Accounting and Auditing, *Journal of Business Ethics*, vol. 64, pp. 271–284;
- 300) Schmutte, J., Duncan, J.R., (2009), Professional Judgment: A Model for Accounting and Auditing Decisions, *The CPA Journal*, vol. 79, no. 9, pp. 32-35;
- 301) Schneider, A., (1984), Modeling External Auditors' Evaluations of Internal Auditing, *Journal of Accounting Research*, vol. 22, no. 2, pp. 657-678;
- 302) Schultz, J.J., Jr., and P.M.J. Reckers (1981), The Impact of Group Processing on Selected Audit disclosure Decision, *Journal of Accounting Research*, vol. 19, no. 2: 482-501;
- 303) Schmidt, H.G. & Rikers, R.M.J.P. (2007). How expertise develops in medicine: knowledge encapsulation and illness script formation. *Medical Education*, 41(12), 1133-1139.
- 304) Scutellaro, J.F., (2009), Subordination of Professional Judgment, *New Jersey CPA*, vol. 1, pp. 14-15;
- 305) Shankar, P/G., Tan, H-T., (2006), Determinants of Audit Preparers' Workpaper Justifications, *The Accounting Review*, vol.81, no. 2, pp. 473-495;
- 306) Shanteau, J., Peters, J.M., (1989), The 3 C's of Expert Audit Judgment: Creativity, Confidence, and Communication, *USC Audit Judgment Symposium*, February, 1989;
- 307) Sharman, P., (2008), Applying Professional Judgment, *I Strategic Finance Conference*, April, 2008, pp. 60-61;
- 308) Shockley, R.A., (1981), Perceptions of Auditors' Independence: An Empirical Analysis, *The Accounting Review*, vol. 56, no. 4, pp. 785-800;
- 309) Simunic, Dan A. (1984), Auditing, Consulting, and Auditor Independence, *Journal of Accounting Research*, vol. 22, no. 2: 679-702;

- 310) Simnett, R., and K. T. Trotman, 1989, Auditor versus model: information choice and information processing, *The Accounting Review* 64, 514–528.
- 311) Singhapakdi, A., Vitell, S., (1993), Personal and Professional Values Underlying the Ethical Judgments of Marketers, *Journal of Business Ethics*, vol. 12, pp. 525-533;
- 312) Silverman, D., (2001), Interpreting qualitative data: Methods for analysing talk, text and interaction: 2nd edition, *London: Sage*
- 313) Skinner, R., (2005), Judgment in Jeopardy: Why Detailed Rules Will Never Replace a Chartered Accountant's Professional Judgment in Financial Reporting, *CAP*, vol. 4 no. 2, pp. 143-152;
- 314) Smetzer, J., (2001), Medication Error Or Professional Judgement?, *AHA News*, vol. 37, no. 34, pp. 65-74;
- 315) Solomon, I., 1982, Probability of assessment by individual auditors and audit teams: an empirical investigation, *Journal of Accounting Research* 20, 689–710.
- 316) Solomon, I., and M. D. Shields, 1995, Judgment and decision research in auditing, in: R.H. Ashton, A. H. Ashton, eds., *Judgment and Decision-Making Research in Accounting and Auditing* (Cambridge University Press, New York), 137–175;
- 317) Solomon, I., Shields, M.D., Whittington, O.R., (1999), What Do Industry-Specialist Auditors Know?, *Journal of Accounting Research*, Spring, vol. 37, no. 1, pp. 191-208;
- 318) Steinbart, P. J. (1987), The construction of a rule-based expert system as a method for studying materiality judgments, *The Accounting Review*, vol. 62, no. 1: 97–116.
- 319) Sweeney, J. A. (1980), Setting Materiality Criteria – The User's Viewpoint, *Working paper, Cornell University*;
- 320) **Şpan G.A.**, Popa I.E., Fulop M. T., Pop A., (2010), The background of professional judgment of materiality in statutory, *The Annals of the University of Oradea, Economic Sciences series - Tom XIX*, 1(1);
- 321) **Şpan G. A.**, Garcia Martinez F. R., Montoya del Corte, J., Popa I. E., (2012), Statistical approach of the literature review on quantitative and qualitative factors of materiality, *Journal of Academy of Business and Economics*, 12(1);
- 322) **Şpan, G.A.**, Popa, I.E. (2012), Mathematical optimum of the audit sample, *American Journal of Applied Sciences*, vol. 9, no. 8, 1290-1293.
- 323) Tan, H-T., T.B.-P. Ng, and B. W.-Y. Mak (2002), The Effects of Task Complexity on Auditors' Performance: The Impact of Accountability and Knowledge, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 21, no. 2: 81-95.
- 324) Tan, H-T., (1995), Effects of Expectations, Prior Involvement, and Review Awareness on Memory for Audit Evidence and Judgment, *Journal of Accounting Research*, vol. 33, no. 1, pp. 113-135;
- 325) Tan, H-T., and Kao A. (1999), Accountability Effects on Auditors' Performance: The Influence of Knowledge, Problem-Solving Ability, and Task Complexity, *Journal of Accounting Research*, vol. 87, no. 1: 209-223.
- 326) Tan, H-T., Bu-Peow Ng, T., Wai-Yeong Mak, B., (2003), The effects of task complexity on auditors' performance: The impact of accountability and Knowledge, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol.21, no.2, pp. 81-95
- 327) Tan, H-T., Jamal, K., (2001), Do auditors objectively evaluate their subordinates' work?, *The Accounting Review*, vol.76, no.1, pp. 99-110;
- 328) Tan, H-T., Yip-Ow, J., (2001), Are reviewers' judgements influenced by memo structure and conclusions documented in Audit Workpapers?, *Contemporary Accounting Research*, vol. 18, no. 4, pp. 663-678;
- 329) Tarek, A., Hackenbrack, K., Nelson, M, (1994), Between-auditor differences in the interpretation of probability phrases, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, Sarasota, Spring 1994, vol. 13, no. 1, pp. 126;

- 330) Taylor, E.Z., Curtis, M.B., (2010), An Examination of the Layers of Workplace Influences in Ethical Judgments: Whistleblowing Likelihood and Perseverance in Public Accounting, *Journal of Business Ethics*, vol. 93, pp. 21–37;
- 331) Todea Nicolae, Stanciu Ionela, “Studiu privind calculul pragului de semnificație în activitatea de audit financiar”, *Audit Financiar nr. 10/2009*, pp. 40-48;
- 332) Trompeter, Greg (1994), The Effect of Partner Compensation Schemes and Generally Accepted Accounting Principles on Audit Partner Judgment, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 13, no. 2: 56-68.
- 333) Trotman, K.T., (1985), The Review Process and the Accuracy of Auditor Judgments, *Journal of Accounting Research*, vol. 23, no. 2 pp. 740-752;
- 334) Trotman, K.T., (2011), A Different Personal Perspective through the Behavioral Accounting Literature, *Behavioral Research in Accounting*, vol. 23, No. 1, pp. 203–208;
- 335) Trotman, K.T., Tan, H.C., Ang, N., (2011), Fifty-year overview of judgment and decision-making research in accounting, *Accounting and Finance*, vol.51, pp.278–360;
- 336) Trotman, Ken T. (2005), Discussion of Judgment and Decision Making Research in Auditing: A Task, Person, and Interpersonal Interaction Perspective, *Auditing: a Journal of Practice & Theory*, 73–87;
- 337) Trotman, Ken, (2006), Professional judgment: are auditors being held to a higher standard than other professionals?, Center for Accounting and Assurance Services Research, University of New South Wales;
- 338) Tsui, J., Windsor, C., (2001), Some cross-cultural evidence on ethical reasoning, *Journal of Business Ethics*, vol. 31, no. 2, pp. 143-150;
- 339) Tubbs, R. M, (1992), The Effect of Experience on the Auditor's Organization and Amount of Knowledge, *The Accounting Review*, vol .67, no. 4, pp. 783-801;
- 340) Tuttle, B., M. Collier, and R. D. Plumlee (2002), The effect of misstatements on decisions of financial statement users: An experimental investigation auditor materiality thresholds, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 21, no. 1: 11–27.
- 341) Ward, B. H. (1976), An Investigation of the Materiality Construct in Auditing, *Journal of Accounting Research*, vol. 14, no. 1: 138-152;
- 342) Weber, R., (1978), Auditor decision making on overall system reliability: accuracy, consensus and the usefulness of a simulation decision aid, *Journal of Accounting Research*, 16 (2), 368-388
- 343) Wedemeyer, Ph. D., (2010), A discussion of auditor judgment as the critical component in audit quality – A practitioner ’ s perspective, *International Journal of Disclosure and Governance*, vol. 7, no. 4, pp. 320–333;
- 344) Wheeler, S., K. Pany, and E. Chewning (1993), Inter-firm differences in propensities to modify audit opinions for pre-SAS No. 58 accounting principle changes, *Accounting Horizons*, vol. 7, no. 3: 46–54.
- 345) Whittington, R., and L. Margheim (1993), The effects of risk, materiality, and assertion subjectivity on external auditors’ reliance on internal auditors, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, vol. 12, no. 1: 50–64.
- 346) Wilks, T.J., Zimbelman, M.F., (2004), Decomposition of Fraud-Risk Assessments and Auditors’ Sensitivity to Fraud Cues, *Contemporary Accounting Research*, vol. 21, no. 3, pp. 719-745;
- 347) Wilkins M. Anne, (2010), An experimental analysis of accounting judgments between US GAAP and IFRS Accountants, 19th EDAMBA Summer Academy Soreze, France, July 2010
- 348) William E. Shafer (2004), Qualitative Financial Statement Disclosures: Legal and Ethical Considerations, *Business Ethics Quarterly*, vol. 14, no. 3: 433-451.
- 349) Wong-On-Wing, B., J. H. Reneau, and S. G. West (1989), Auditors’ perception of management: Determinants and consequences, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 14, no. 5: 577–587.
- 350) Wong-On-Wing, B., J. H. Reneau, and S. G. West (1989), Auditors’ perception of management: Determinants and consequences, *Accounting, Organizations and Society*, vol. 14, no. 5: 577–587.

- 351) Woolsey, S. M. (1954a), Development of Criteria to Guide the Accountant in Judging Materiality, *Journal of Accountancy*, vol. 97, no. 2: 167-173.
- 352) Woolsey, S. M. (1954b), Judging Materiality in Determining Requirements for Full Disclosure, *Journal of Accountancy*, vol. 98, no. 6: 745-750.
- 353) Woolsey, S. M. (1973), Approach to Solving the Materiality Problem, *Journal of Accountancy*, vol. 136, no. 3: 47-50.
- 354) Wooten, Th.C., (2003), Research about audit quality, *The CPA Journal*, vol.73, no.1, pp. 48-51;
- 355) Wright, A., 1982, An investigation of the engagement evaluation process for staff auditors, *Journal of Accounting Research* 20, 227–239.
- 356) Wright, A., and S. Wright (1997), An examination of factors affecting the decision to waive audit adjustments, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, vol. 12, no. 1: 15–36

C. ALTE SURSE

- 1) American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) (2006): Statement on Auditing Standards 107: Audit risk and materiality in conducting an audit, ASB, Disponibil pe: <http://www.aicpa.org>;
- 2) American Accounting Association (2009), Using professional judgment”, The Auditor’s Report, by Moore Guy, *Accounting and Business Education Research and Practice Worldwide*, 33(1),;
- 3) Canadian Institute of Chartered Accountants (2010), Professional judgment and the auditor, The Research Report, *Canadian Cataloguing in Publication Data*;
- 4) Conseil European des Professions Liberales, Common values of the liberal professions in the European Union preamble, www.ceplis.com;
- 5) Codul deontologic al avocaților din Uniunea Europeană, emis de Consiliul Barourilor Uniunii Europene, www.unbr.ro;
- 6) Codul deontologic al medicilor din România, emis de Colegiul Mdicilor din România, www.cmb.ro;
- 7) Codul etic al profesioniților contabili, emis de IFAC, www.ifac.ro
- 8) Directiva a patra a Consiliului din 25 iulie 1978 privind conturile anuale ale anumitor tipuri de societăți (78/660/CEE);
- 9) Directiva a opta a Consiliului din 10 aprilie 1984 privind autorizarea persoanelor răspunzătoare de efectuarea auditului statutar al documentelor contabile (84/253/CEE);
- 10) Financial Services Authority and Financial Reporting Council, (2010) Enhancing the auditor’s contribution to prudential regulation, *Discussion Paper*;
- 11) GAAS Update Service, (2007) Practice issues and questions and answers relating to statement on auditing standards no. 107- Audit risk and materiality in conducting an audit;
- 12) GAAS Update Service, (2006), Statement on auditing standards no. 107-Audit risk and materiality in conducting an audit (part 2 of 2).;
- 13) Ghidul privind Auditul Calității (2010), CAFR, Editura Irecson, București;
- 14) Ghid privind unele reglementări ale profesiei de auditor (2011), ed. a IV-a, CAFR, Ed. Elfi, București;
- 15) Government Auditing Standards (GAO), Chapter 3 General Standards, “Professional judgment”;
- 16) Green Paper- Politica de audit: lecțiile crizei, Bruxelles, 31.10.2010, COM (2010) 561 final;
- 17) IASB (2007), Standarde Internaționale de Raportare Financiară (IFRSs), versiune în lb. română, CECCAR, London
- 18) International Federation of Accountants (IFAC) (2006a): Proposed International Standard on Auditing 320 (revised and redrafted): Materiality in planning and performing an audit, Disponibil pe: <http://www.ifac.org>.

- 19) International Federation of Accountants (IFAC) (2006b): Proposed International Standard on Auditing 450 (redrafted): Evaluation of misstatements identified during the audit, Disponibil pe: <http://www.ifac.org>.
- 20) Institute of Chartered Accountants in Australia, (2006) Professional judgment: are auditors being held to a higher standard than other professionals?, National Library of Australia, 2006, www.charteredaccountants.com.au;
- 21) Institute of Chartered Accountants of Scotland (2006), Principles not rules: a question of judgment- Research report;
- 22) KPMG, (2011), Elevating professional judgment in auditing: The KPMG professional judgment framework, [KPMG Faculty Portal](#);
- 23) Nordic Innovative Centre, (1999), Professional judgment and testing laboratories, Position Paper 6, pp. 1-8;
- 24) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 75/1999 privind activitatea de audit financiar;
- 25) Ordonanța de Urgență a Guvernului nr. 90/24 iunie 2008 privind auditul statutar al situațiilor financiare anuale și a situațiilor financiare anuale consolidate;
- 26) Roy, E .P., (2011) Research Report on Professional Judgment Matters, <http://papers.ssrn.com/>
- 27) Securities and Exchange Commission (SEC) (1999), Staff Accounting Bulletin No. 99: Materiality, Disponibil pe: [http://www.sec.gov](http://www.sec.gov;);
- 28) <http://www.websters-online-dictionary.org/>;
- 29) www.larousse.org